

MAIJA JÄÄSKELÄINEN

AULI MAJURI-NAAPPI

MATKALLA PERHEPÄIVÄHOIDON KEHITTÄMISEEN

**LAADUKASTA PERHEPÄIVÄHOITOA LAPSIPERHEILLE NYT JA
TULEVAISUUDESSA – AMMATTILAISIA JA AMMATTI, JOTA
ARVOSTETAAN**

PELASTETAAN PERHEPÄIVÄHOITO –HANKKEEN LOPPURAPORTTI

KOSKE
KESKI-SUOMEN
SOSIAALIALAN
OSAAMISKESKUS

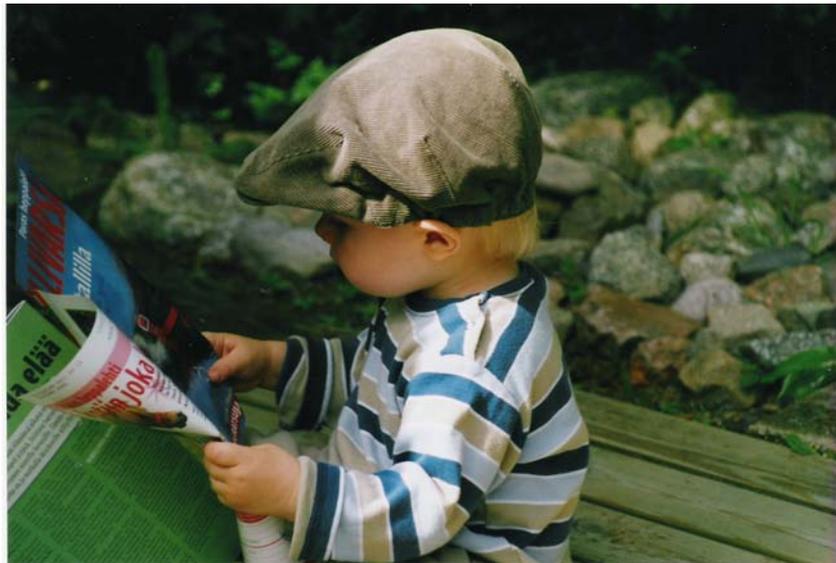
RAPORTTEJA 3

1 JOHDANTO	4
2 PERHEPÄIVÄHOITO OSANA PÄIVÄHOITOA	5
3 HANKKEEN TAUSTAA	6
3.1 Kehittäminen lähtee valtakunnan tasolta	6
3.2 Alueellinen näkökulma	7
3.3 Pelastetaan perhepäivähoito	8
3.4 Hankekunnat	9
3.5 Mitä on Pelastetaan perhepäivähoito – hanke elämään kuntiin	11
4 PERHEPÄIVÄHOITO HANKEKUNNISSA	12
4.1 Perhepäivähoitajat hankekunnissa	12
4.1.1 Saana Wolff : Keskisuomalaisten perhepäivähoitajien ammatillisuudesta	14
4.2 Perhepäivähoidon ohjaus ohjaajien näkökulmasta	17
4.3 Perhepäivähoidon ohjaus hoitajien näkökulmasta	19
4.4 Vanhempien palautetta perhepäivähoidosta	20
5 TAVOITTEIDEN TÄSMENTYMINEN, TOIMINNAN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS	21
5.1 Työolosuhteet ja palkkaus	22
5.2 Hoitajien työssä jaksamisen tukeminen ja vertaistuen toteutuminen	24
5.2.1 Ammatillisuuspäivät	24
5.2.2 Opintopäivät	25
5.2.3 Ammattitutkintoinfot	27
5.2.4 Retki lapsen ruokailun maailmaan - Tämän päivän lasten ruokailuun liittyvät haasteet päivähoidossa - tietoa ja vinkkejä ruokailutilanteisiin	28
5.2.5 Käynnit ryhmäperhepäiväkodeissa ja ryhmisläisten työkokous	29
5.2.6 Koulutuksen ja työelämän yhteistyöryhmä	29
5.3 Kuntakohtaiset työssä jaksamisen tukemisen toiminnot, vertaistuki ja tietoutta työhön	30
5.3.1 Tiimityöskentely	30
5.3.2 Hankkeessa toteutettu tiimityöskentelyn tukeminen	31
5.3.3 Toimintapajat, toimintaterapeutti Anitta Hiekkataipale, Jyväskylä	32
5.3.4 Lapsihavainnointi - Läsä lapsen arjessa	36
Kiertävä erityislastentarhanopettaja Sari Rannila, Jyväskylä:	36
5.3.5 Varhaiskasvatusillat	38
5.3.6 Turvallisuusillat	38
5.4 Ohjauksen kehittäminen	39

5.4.1 Perhepäivähoidonohjauksen työkokoukset.....	39
5.4.2 Yhteysenkilöryhmä	40
5.4.3 Perhepäivähoidon ohjauksen pienryhmä.....	40
5.4.4 Kysely ohjauksesta yhdessä esimiesalueella.....	40
5.5 Perhepäivähoidon näkyvyys ja julkisuus.....	41
6 HANKKEEN ARVIOINTIA	42
6.1 Perhepäivähoitajien palaute.....	42
6.2 Perhepäivähoidon esimiesten palaute	44
6.3 Yhteistyötahojen palautetta	46
6.4 Kuntien yhteysenkilöiden palautetta.....	47
6.4.1 Kyyjärven kunnan näkökulma lastentarhanopettaja/ päivähoiton ohjaaja Heli Auranen.....	47
6.4.2 Pelastetaan perhepäivähoito- hanke/päivähoiton ohjaaja Eija Jormakka, Laukaa	48
6.4.3 Pelastetaan perhepäivähoito –hanke Keuruun kaupungin suunnalta katsottuna/päivähoiton esimies Paula Vulli	50
6.4.4 Äänekosken perhepäivähoito/perhepäivähoidon ohjaaja Leena Hoppo.....	52
6.4.5 Suolahden kaupunki/ yhteenveto ja palaute, vs. perhepäivähoidon ohjaaja Milla Ojalehto...	53
6.4.6 Palautetta Pelastetaan perhepäivähoitoprojektista Jyväskylän maalaiskunnan yhteysenkilön näkökulmasta, päiväkodin johtaja Pirjo Vehmasto.....	54
6.4.7 Kommentit hankkeen yhdyshenkilön näkökulmasta/päiväkodin johtaja Tarja Muhonen, Jyväskylä.....	55
6.5 Yhteenvetoa arvioinneista	56
7 PELASTUIKO PERHEPÄIVÄHOITO – MITÄ HANKKEEN JÄLKEEN?	58
7.1 Kunnat muutoksessa	58
7.2 Loppuseminaari.....	59
8 TULEVAISUUDEN HAASTEITA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ.....	60
LÄHDELUETTELO	63

*"Pysähdy hetkeksi
 ja pyyhi kiire pois kintereiltäsi.
 Pysähdy hetkeksi
 ajattelemaan, jotta jälkipolvi rakentuisi meitä
 paremmin rakentamaan
 jottei jo lapsena tukahdutettu luovuus kuristuisi
 lopullisesti elämän turhauttavissa kanavissa.
 Pysähdy hetkeksi arvioimaan, jottei minän ra-
 kentuminen tapahtuisi toisarvoisten apuvälinei-
 den varassa,
 hinnalla millä hyvänsä ja muista piittaamatta.
 Pysähdy hetkeksi uudistumaan.
 Lähdä kanssamme eteenpäin. Lähdä uudenlaiseen,
 onnellisempaan maailmaan.
 Sillä me olemme yhdessä, me kaksi, me kolme, me
 monta.
 Me olemme löytöretkellä valon lähteellä.
 Lapsen ääressä tässä ja nyt.
 Pysähdy hetkeksi."*

- Kai Noramies-

1 JOHDANTO

Pelastetaan perhepäivähoito –hankkeen hakemus tehtiin Länsi-Suomen lääninhallitukselle vuoden 2003 lopulla. Myönteinen päätös hankkeeseen saatiin helmikuussa 2004 ja hanke alkoi Keski-Suomen Sosiaalialan osaamiskeskuksessa toukokuussa 2004 ja loppuu vuoden 2005 lopussa.

Hankkeen toiminta-ajatuksena on ollut kehittää perhepäivähoitoa ja turvata se yhtenä hoitomuotona tulevaisuudessa uudistamalla ja kehittämällä monipuolisesti perhepäivähoidon sisältöä, ohjausta ja toimintamuotoja. Hankkeen laajana tavoitteena on ollut perhepäivähoidon laadun turvaaminen ja kehittäminen. Tavoitteet selkiytyivät ajan myötä seuraaviksi: perhepäivähoitajien työolosuhteet ja palkkaus, hoitajien työssä jaksaminen, vertaistuki, ryhmäperhepäivähoidon laadun kehittäminen, perhepäivähoidon ohjauksen kehittäminen sekä perhepäivähoidon myönteisen julkisuuden lisääminen. Hankkeeseen lähtivät mukaan seuraavat kunnat: Jyväskylä, Jyväskylän maalaiskunta, Laukaa, Karstula, Keuruu, Kivijärvi, Kyyjärvi, Suolahti ja Äänekoski. Jyväskylän kaupunki ryhtyi hanketta hallinnoivaksi kunnaksi.

Hankkeen tavoitteisiin ryhdyttiin vastaamaan tekemällä ensin selvitystyö suunnittelutyön tueksi hankekuntien perhepäivähoidon tilanteesta. Selvityksen kohteina olivat perhepäivähoidon tilanne; hoitajien ikärakenne, työolosuhteet, palkkausjärjestelmä, varahoito, lapsiryhmien koko ja rakenne, perhepäivähoito tulevaisuuden hoitomuotona sekä paikkatarpeiden selvittäminen. Selvityksen kohteena oli myös perhepäivähoidon ohjauksen nykytila ja tulevaisuuden tarpeiden kartoitus. Kyselyt tehtiin perhepäivähoitajille ja perhepäivähoidon ohjaajille. Lisäksi käytettiin kuntien omia selvityksiä asiakkaille tehdystä kyselyistä. Hankkeeseen on liittynyt Saana Wolffin yhteiskuntapolitiikan ja kasvatustieteen pro gradu – tutkielma työnimeltään 'Keski-suomalaisien perhepäivähoitajien ammatillisuus', jonka alustavia tuloksia hyödynnettiin toiminnan suunnittelussa.

Keskeisiksi asioiksi hankkeessa nousivat perhepäivähoitajien ammatillisuuden lisääminen ja tukeminen, mahdollisuudet vertaistukeen sekä hoitajille että ohjaajille, palkkausjärjestelmän muutoksesta tiedottaminen sekä ryhmäperhepäivähoidon aseman selkiyttäminen ja julkisuustyön tekeminen. Erilaiset tilaisuudet, tapahtumat, pienryhmät ja pajatyoškentely ovat olleet toimia, joilla hankkeelle asetettuihin tavoitteisiin on pyritty vastaamaan. Näitä toimia on tehty monen tahon kanssa yhteistyössä. Hankkeen tuloksia on arvioinut hankekuntien perhepäivähoitajat ja esimiehet sekä hankkeen yhteistyötahot.

Tämä raportti on kuvaus hankekuntien perhepäivähoidosta, hankkeen tausta- asioista, hankkeen toteutuksesta. Raportissa on arviointia hankkeen tavoitteiden toteutumisesta ja perhepäivähoidon kehittämisen tarpeista tulevaisuudessa.

2 PERHEPÄIVÄHOITO OSANA PÄIVÄHOITOA

Perhepäivähoito on ollut osa suomalaista päivähoitojärjestelmää kauan, mutta virallisesti kunnallinen perhepäivähoito alkoi vuonna 1973, jolloin päivähoitolaki tuli voimaan (Laki lasten päivähoitosta 36/1973). Jo pitkään sitä ennen oli olemassa lähinnä yksityistä perhepäivähoitoa: hoidettiin naapurin lapsia omien lasten ohella tai jopa muutenkin. Päivähoitolaki toi tullessaan ohjatun kunnallisen perhepäivähoidon – hoitajista tuli kunnan työntekijöitä ja luotiin myös uusi ammattikunta: perhepäivähoidon ohjaajat. Vähitellen on herännyt myös suomalaisten tutkijoiden mielenkiinto perhepäivähoitoa kohtaan. Lain mukaan perhepäivähoito voidaan järjestää yksityiskodissa tai muussa kodinomaisessa paikassa, jota kutsutaan perhepäivähoitokodiksi. (Laki lasten päivähoitosta 36/1973 sekä lain muutokset 304/1983 ja 451/1990). Valtaosa perhepäivähoitajista työskentelee omassa kotonaan, mutta tämän rinnalle on kehittynyt myös muita muotoja: kolmiperhepäivähoito, lapsen kotona tapahtuva hoito sekä ryhmäperhepäivähoito. Kolmiperhepäivähoidossa kaksi tai kolme perhettä lapsineen muodostavat perhepäivähoitajan kanssa ryhmän, joka on esimerkiksi vuoroviikoin jokaisen perheen kotona. Lapsen omassa kotona tapahtuvassa hoidossa perhepäivähoitaja hoitaa yhden tai useamman perheen lapsia yhden perheen kodissa. Ryhmäperhepäivähoidossa kaksi perhepäivähoitajaa puolestaan hoitaa yhdessä kahdeksaa lasta tai jos ryhmässä on 12 lasta, niin kolmannella hoitajalla pitää olla vähintään sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista annetun asetuksen 5. §:ssä säädetty ammatillinen kelpoisuus. (Asetus lasten päivähoitosta 239/1973, 490/1990 ja 806/1992).

Perhepäivähoitajan tehtäviin ei ole ollut oikeastaan ennen vuotta 2000 varsinaista ammatillista koulutusta. Perhepäivähoitajaksi 'vain' ryhdyttiin, kun omat lapset olivat pieniä. Jossain vaiheessa käytiin perhepäivähoitajan kurssi, jonka pituus vaihteli 120 ja 250 tunnin välillä. Kursseja järjestivät muun muassa Mannerheimin lastensuojeluliitto, eri opistot ja koulutuskeskukset. Vuodesta 2000 alkaen on ollut voimassa perhepäivähoitajan ammattitutkinto, johon järjestetään valmistavaa koulutusta ja varsinainen ammattitaito osoitetaan näyttötutkintona. Valmistavan koulutuksen pituus on 40 opintoviikkoa. Tällä hetkellä noin 3 prosenttia perhepäivähoitajista on suorittanut ammattitutkinnon.

Perhepäivähoitoa on viime vuosina tutkittu sekä Suomessa että kansainvälisestikin. Varsin kattavan katsauksen suomalaiseen perhepäivähoitoon ovat tehneet Liisa Heinämäki vuonna 2001 laudaturtutkielmassaan Kotiäidistä kasvattajaksi sekä Sanna Parrila vuonna 2002 väitöskirjassaan Perhepäivähoito osana suomalaista päivähoitojärjestelmää. Perhepäivähoitoa ja sen järjestämistä muualla maailmassa on esitelty Ann Mooneyn ja June Stathamien vuonna 2003 toimittamassa teoksessa Family Day Care. Siinä esitellään sekä eurooppalaista (pohjoismaista mukana Ruotsi) että muualla maailmassa järjestettä-

vää (Australia, Israel, Uusi Seelanti ja Yhdysvallat) perhepäivähoitoa, sen asemaa ja hallintoa, toimintaa hoitajien ja vanhempien näkökulmasta sekä perhepäivähoidon laatua. Useissa maissa on pitkät perinteet perhepäivähoidolle, mutta esimerkiksi Unkarissa ja entisen Itä-Saksan alueella se on uutta toimintaa. (Mooney & Stantham, 2003, 11 – 19.)

3 HANKKEEN TAUSTAA

Suomalaisen päivähoitojärjestelmän perustana on vanhempien mahdollisuus olla itse vaikuttamassa sen hoitomuodon valintaan, jossa lapsen saama päivähoito ja varhaiskasvatus toteutuvat. Kunnallinen päivähoito – päiväkotitoiminta ja perhepäivähoito - on vallitsevin varhaiskasvatuksen toimintaympäristö. Eri hoitomuodot eivät ole kilpailevia tai toisiaan poissulkevia hoitomuotoja, vaan tasaveroisia vaihtoehtoja vanhemmille heidän valitessaan päivähoitopaikkaa lapselle hänen tarpeidensa mukaisesti.

3.1 Kehittäminen lähtee valtakunnan tasolta

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisissa linjauksissa (Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002) painotetaan päivähoitopalvelujen tasapuolista kehittämistä. Linjauksissa kiinnitetään huomiota perhepäivähoidon osalta palkkausjärjestelmän epäkohtiin, perhepäivähoitajien ikääntymiseen sekä siihen, että yhä harvempi uusi perhepäivähoitaja työskentelee kotona ryhmäperhepäivähoidon yleistyessä. Kuitenkin monet vanhemmat toivovat hoitajan kotona tapahtuvaa perhepäivähoitoa erityisesti pienimmille lapsille. Henkilöstön ammatillisesta osaamisesta tulee huolehtia esimerkiksi täydennyskoulutuksen avulla. Myös nykyisen hallituksen hallitusohjelmassa kiinnitetään huomioita perhepäivähoitoon: tavoitteena on perhepäivähoidon saatavuuden lisääminen ja hoitajien aseman parantaminen (Hallitusohjelma 2003). Maaliskuussa 2004 käynnistyi valtakunnallinen PERHO –hanke Merikosken kuntoutus- ja tutkimuskeskuksen vetämänä. Hankeen tavoitteena on perhepäivähoidon ohjauksen kehittäminen. Ohjaus nähdään hankkeessa keskeisenä ydintekijänä, jonka kautta voidaan parantaa perhepäivähoitajien työolosuhteita ja työssä jaksamista sekä hoitomuodon laadullista tasoa kokonaisuudessaan. Tämä hanke jakautuu kahteen vaiheeseen, joihin liittyvät seuraavat osatavoitteet: 1) verkostoituminen ja ohjauksen toimivuuden analyysi ja 2) ohjausmenetelmien kehittäminen ja mallintaminen (PERHO –perhepäivähoidon ohjauksen kehittäminen, hankesuunnitelma 1.3.2004 – 31.12.2006). Tämän hankkeen puitteissa järjestettiin lokakuussa 2004 ensimmäinen valtakunnallinen perhepäivähoidon kehittämisseminaari Oulussa ja sen pohjalta on ilmestynyt sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisusarjassa

teos Villistä valvottuun, valvotusta ohjattuun Perhepäivähoidon ohjauksen historia ja nykytilan haasteet (toim. Sanna Parrila, Julkaisuja 2005:4).

3.2 Alueellinen näkökulma

Keski-Suomen kunnissa - niin isoissa kuin pienissäkin - on kannettu huolta perhepäivähoidon tulevaisuudesta. Perhepäivähoitajien määrät ovat laskeneet radikaalisti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Suurelta osin tämä on tapahtunut päivähoitoa tarvitsevien lasten vähenemisen vuoksi, koska perhepäivähoito on ollut se hoitomuoto, jota on ollut helpompi supistaa kuin päiväkotihoitoa. Tänä päivänä ollaan tilanteessa, jossa perhepäivähoitopaikoista alkaa olla pulaa, koska uusia perhepäivähoitajia on vaikea saada ja työssä olevat perhepäivähoitajat ikääntyvät ja jäävät vähitellen eläkkeelle. Etenkin omassa kodissa tehtävään työhön on hankala löytää päteviä hoitajia. Perhepäivähoitajan työ koetaan vähän houkuttelevaksi vaihtoehdoksi päivähoitoalalla. Syyt houkuttelemattomuuteen ovat moninaiset: työn yksinäisyys, ammatin heikko näkyvyys, työaikajärjestelyt ja palkkausjärjestelmän puutteet.

Monissa Keski-Suomen kunnissa on vietetty kunnallisen perhepäivähoidon 30-vuotisjuhlia – päivähoitolaki tuli voimaan vuonna 1973, josta katsotaan kunnallisen, ohjatun perhepäivähoidon alkaneen. Juhlapuheissa ja seminaareissa on kiinnitetty huomioita perhepäivähoidon nykytilaan ja tulevaisuuteen ja sen myötä myös halutaan tehdä konkreettisesti asioita perhepäivähoidon aseman parantamiseksi. Perhepäivähoidon tilaa käsiteltiin myös Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (Koske) varhaiskasvatuksen työryhmässä (muistio 5.11.2003, kohta 4):

Perhepäivähoidon selvityshenkilö –hanke

Kun keskusteltiin työryhmän työn tulevista linjauksista ja haasteista, nousi esille huoli perhepäivähoidosta. Sovittiin, että sosiaalijohtajien tulevaan työkokoukseen laaditaan esite, jolla kutsutaan kuntia mukaan suunnittelemaan hankehakemusta selvityshenkilön palkkaamiseksi. Hanke sopii sosiaalialan kehittämishankkeen toimeenpanosuunnitelman alaiseen hankkeeseen Varhaiskasvatuksen kehittäminen ja vanhempien osallisuuden vahvistaminen, jonka yksi toimenpidekohta on perhepäivähoitajien työolojen kehittäminen.

Eri kunnissa selviteltiin halukkuutta osallistua perhepäivähoidon hankkeeseen. Viimeaikainen päivähoiton kehittämistyö on keskittynyt esiopetukseen ja erityis päivähoitoon: nyt on selkeästi perhepäivähoidon vuoro. Tämän pohjalta laadittiin hankehakemus Länsi-Suomen lääninhallitukselle vuoden 2003 lopulla sosiaalialan kehittämishankkeesta sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöltä saatavaa valtionavustusta varten. Hankkeeseen saatiin myönteinen päätös helmikuussa 2004 ja näiden pohjalta Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksessa alkoi toukokuussa 2004 vuoden 2005 loppuun kestävä Pelastetaan perhepäivähoito -hanke.

3.3 Pelastetaan perhepäivähoito

Hankkeessa oli mukana yhdeksän kuntaa Keski-Suomesta: Jyväskylän kaupunki, joka hallinnoi hanketta, sekä Jyväskylän maalaiskunta, Karstula, Keuruu, Kivijärvi, Kyyjärvi, Laukaa, Suolahti ja Äänekoski. Mukana olleet kunnat ovat hyvin erilaisia monessa suhteessa: Jyväskylän kaupungissa on noin 83000 asukasta ja laaja päivähoitoverkosto, kun taas Kivijärvellä on noin 1600 asukasta; josta asukkaiden ja myös lasten määrä vähenee, samoin päivähoitopaikkojen tarve: kunnassa on tällä hetkellä kaksi omassa kotonaan työskentelevää perhepäivähoitajaa ja yksi ryhmäperhepäiväkoti. Jatkuvasti kasvavat Jyväskylän maalaiskunta ja Laukaa taas kamppailevat päivähoitopaikkojen riittävyyden kanssa. Yhteistä näille kunnille on huoli perhepäivähoidon vähenemisestä viime vuosina ja halu kehittää perhepäivähoitoa osana kunnan varhaiskasvatuspalveluja.

Hankkeen tarkoituksena oli sekä kehittää tämänhetkistä perhepäivähoitoa että turvata perhepäivähoito tulevaisuudessa kehittämällä monipuolisesti perhepäivähoidon sisältöä, ohjausta ja toimintamuotoja. Hankkeen laajana tavoitteena oli turvata perhepäivähoitajien työssä pysyminen ja uusien hoitajien rekrytointi, perhepäivähoitajien ammattitaidon kehittäminen ja vanhempien tukeminen kasvatuskumppanuuden myötäisesti. Tämä laaja tavoite jakautui hankesuunnitelman mukaan osatavoitteisiin, joita olivat:

- Perhepäivähoitajien työolosuhteiden ja palkkausjärjestelmän kehittäminen
- Perhepäivähoidon ohjauksen kehittäminen
- Perhepäivähoitajien työssä jaksamisen tukeminen
- Perhepäivähoitajien ja ohjaajien vertaistuen ja konsultaatorakenteiden luominen
- Perhepäivähoidon laadun turvaaminen ja kehittäminen (Pelastetaan perhepäivähoito, hankehakemus 2003).

Projekti jakaantui hankesuunnitelman mukaan kahteen vaiheeseen: selvitys- ja suunnitteluvaihe vuonna 2004 ja toimeenpano vuonna 2005. Ensimmäisessä vaiheessa hankkeessa työskenteli yksi työntekijä ja vuoden 2005 alusta palkattiin toinen työntekijä. Ensimmäinen tehtävä selvitysvaiheessa oli suorittaa kuntakartoitus kyselyllä ja haastatteluilla perhepäivähoidon tilanteesta mukana olevissa kunnissa. Tarkastelun kohteena olivat niin sen hetkisen tilanteen hahmottaminen (hoitajien ikärakenne, työolosuhteet, palkkausjärjestelmä, varahoito, lapsiryhmien koko ja rakenne, jne.) kuin tulevaisuuden hoitomuoto ja –paikkatarpeiden selvittäminen. Kartoituksessa huomioitiin 1. perinteiseen hoitajan omassa kodissa tai 2. lapsen kotona tehtävään perhepäivähoitoon liittyvät kysymykset kuin myös 3. tarkennettiin ryhmäperhepäivähoidon tilanteet ja haasteet. Kartoituksessa selviteltiin sekä perhepäivähoitajien, ohjaajien että asiakkaiden eli vanhempien näkemyksiä.

Kartoituksen toisena osiona oli perhepäivähoidon ohjauksen nykytilan ja tulevaisuuden tarpeiden kartoitus. Kysely ja haastattelu suunnattiin perhepäivähoitajille ja ohjaajille. Näiden kartoitusten sekä kuntien päivähoitoon / perhepäivähoitoon tutustumisen pohjalta laadittiin hankkeen tarkennettu toimeenpano-ohjelma. Siinä huomioitiin sekä kuntakohtaiset että koko hankkeen yhteiset kehittämiskohteet.

Hankkeen rahoitus tuli puoliksi hankkeessa mukana olevilta kunnilta ja sosiaali- ja terveysministeriöltä. Rahoitusta sekä hankkeen puitteita ja tavoitteiden toteutumista seurasi ohjausryhmä, johon kuuluivat päivähoiton kehittämissyksikön johtaja Merja Adenius-Jokivuori Jyväskylästä, pääluottamusmies Eila Simola Jyväskylän maalaiskunnasta, päivähoiton tulosalueen johtaja Pirjo Heinonen Äänekoskelta, päivähoiton ohjaaja Heli Auranen Kyyjärveltä, päivähoiton johtaja Jukka Lehtonen Karstulasta, johtaja Marja Heikkilä Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksesta, yliopettaja Marjo Martikainen Jyväskylän ammattikorkeakoulusta, varhaiskasvatuksen opettaja Ulla Hintikka Jyväskylän kristilliseltä opistolta (varalla varhaiskasvatuksen opettaja Kati Kaulio-Kuikka Jyväskylän aikuisopistolta) ja molemmat projekti-päälliköt. Ryhmä kokoontui seitsemän kertaa hankkeen aikana. Tapaamisista yksi oli yhteinen hankkeen yhteyshenkilöryhmän kanssa. Ohjausryhmän muistiot ovat Kosken verkkosivuilla.

3.4 Hankekunnat

Hankkeessa oli mukana yhdeksän monella tavalla hyvin erilaista kuntaa. Suurin kunta oli Jyväskylän kaupunki, jossa on 83000 asukasta ja laaja ja kattava päivähoitoverkosto: päivähoitopaikkoja noin 3200, joista päiväkodeissa n. 2600 ja perhepäivähoidossa 600. Perhepäivähoitajia Jyväskylässä työskentelee noin 140. Toiseksi suuri oli Jyväskylän maalaiskunta, jossa on asukkaita noin 33850 ja kunnallisia päivähoitopaikkoja noin 1400, joista perhepäivähoidossa 360. Seuraavassa kokoryhmässä tulevat yli 10000 asukkaan Laukaa (17000, perhepäivähoitopaikkoja n. 170), Äänekoski (14000, perhepäivähoitopaikkoja n. 160) ja Keuruu (11400, perhepäivähoitopaikkoja n. 116). Karstulassa ja Suolahdessa on asukkaita molemmissa noin 5000, mutta perhepäivähoidon osuus päivähoitopaikoista eroaa suuresti: Karstulassa on 70 perhepäivähoitopaikka ja kun taas Suolahdessa on neljä perhepäivähoitajaa ja näin ollen 16 paikkaa. Pienimpiä kuntia ovat pohjoisen Keski-Suomen Kivijärvi (1700 asukasta) ja Kyyjärvi (2000 asukasta). Näissä molemmissa kunnissa oli hankkeen alkaessa kaksi omassa kodissaan työskentelevää perhepäivähoitajaa (kahdeksan perhepäivähoitopaikka) sekä ryhmäperhepäivähoitoa. Kyyjärvellä päivähoiton tarve on kasvanut hieman, mutta Kivijärvellä tarve on vähenemässä. Hankkeessa mukana olevien kuntien ja kaupunkien näkymät yleensä päivähoiton ja perhepäivähoidon tarpeen suhteen vaihtelivat suuresti: Jyväskylän maalaiskunta ja Laukaa ovat koko ajan kasvavia kuntia, joissa kamppaillaan päivähoitopaikkojen riittävyyden kanssa, samoin hoitopaikkojen tarve kasvaa tulevaisuudessa myös Jyväskylässä ja Äänekoskella.

Hankkeen yhtenä tavoitteena oli verkostoituminen. Ensimmäisiä tehtäviä hankkeen puitteissa olikin tehdä tutustumiskierros mukana oleviin kuntiin. Kierros alkoi kesäkuun alussa, jolloin projektipäällikkö vieraili mukana olevien kuntien päivähoidon erilaisissa kokouksissa tapaamassa perhepäivähoidon ohjauksesta vastaavia esimiehiä. Suolahdessa ja Kyyjärvellä vaihtui kesän aikana perhepäivähoidon ohjaajat, joten näissä kunnissa käytiin vasta syksyllä. Näissä tapaamisissa keskusteltiin hankkeesta yleensä, kävimme läpi kuntien perhepäivähoidon tilannetta. Tällä kierroksella hahmottui myös konkreettisesti se kenttä, mikä oli mukana hankkeessa. Kuntiin oli lähetetty täytettäväksi kyselyn perhepäivähoidon järjestelyistä yleensä. Siinä selviteltiin perhepäivähoidon laajuutta, hoitajien ja ohjaajien määrää sekä työkenttää, perhepäivähoidon tulevaisuuden näkymiä sekä palkkaukseen liittyviä paikallisia sopimuksia. Tilanekartoitus tehtiin uudestaan syyskuussa 2005.

Hankkeeseen sovittiin myös yhteyshenkilöryhmä, jossa oli edustaja joka kunnasta. He työskentelivät perhepäivähoidon ohjauksen parissa ja toimivat tiedonvälittäjinä hankkeen ja kuntien välillä. Ryhmään kuuluivat kuntien edustajina päiväkodin johtaja Tarja Muhonen Jyväskylältä, päiväkodin johtaja Pirjo Vehmasto Jyväskylän maalaiskunnasta, päivähoidon johtaja Jukka Lehtonen Karstulasta, päivähoidon esimies Paula Vulli Keuruulta, perhepäivähoidon ohjaaja Tuulikki Koljonen Kivijärveltä, päivähoidon ohjaaja Heli Auranen Kyyjärveltä, päivähoidon ohjaaja Eija Jormakka Laukaasta, perhepäivähoidon ohjaaja Milla Ojalehto Suolahdesta ja perhepäivähoidon ohjaaja Leena Hoppo Äänekoskelta sekä molemmat projektipäälliköt. Yhteyshenkilöryhmä kokoontui 12 kertaa hankkeen aikana; yksi tapaamisista oli yhteinen hankkeen ohjausryhmän kanssa. Jo ensimmäisellä tapaamisella toteutui verkostoitumisen ja vertaistuen tavoite; ryhmässä käytiin vilkasta keskustelua hankkeen ohella kuntien käytännöistä perhepäivähoidon tiimoilta. Toisessa tapaamisessa ryhmässä sovittiin, että se työskentelee myös ns. projektiryhmänä, joka suunnittelee käytännön asioita hankkeessa. Ryhmää täydennettiin perhepäivähoitajien edustajalla, Eila Simolalla Jyväskylän maalaiskunnasta. Ryhmän tärkein tehtävä oli hankkeen toimeenpanosuunnitelman laatiminen ja toteutus erityisesti kuntien yhteisen toiminnan osalta.

Projektin yhtenä yhteistyötahona oli Jyväskylän yliopisto. Kesällä 2004 hankkeessa työskenteli harjoittelija Saana Wolff, joka tekee omaa pro gradu –tutkielmaansa perhepäivähoidosta yhteiskuntapolitiikan ja kasvatustieteiden laitoksille. Tutkielman aiheena on Keskisuomalaisten perhepäivähoitajien ammatillisuus. Alkukesän tutustumiskierroksen yhteydessä jaettiin kuntien perhepäivähoitajille tutkielmaan liittyvä kyselylomakkeet, joilla kerättiin tietoa myös hanketta varten, muun muassa perhepäivähoitajien koulutustoiveita ajatellen. Syksyllä 2005 hankkeessa työskenteli harjoittelijana varhaiskasvatuksen laitoksen opiskelija Mirka Silander. Hänen tehtäviinsä kuului erityisesti hankkeen arvioinnin yhteenveto ja analysointi.

Muita yhteistyötahoja ovat myös eri oppilaitokset: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Jyväskylän aikuisopisto, Jyväskylän kristillinen opisto ja Karstulan evankelinen opisto. Näissä järjestetään koulutusta sekä perhepäivähoitajille (perhepäivähoitajan ammattitutkinto) että perhepäivähoidon ohjaajille (Jyväskylän ammattikorkeakoulu). Erityisesti perhepäivähoidon ammattitutkinnon puitteissa kokoontui koulutusyhteistyöryhmä, jossa oli mukana koulutuksien edustajia, mutta myös päivähoidon kentän ja projektipäälliköt hankkeen edustajina. Palkkaukseen liittyvissä asioissa toimii Jyväskylän kaupungin aloittama palkkatyöryhmä, jossa on edustus eri kunnista (myös hankkeen ulkopuolisista) ja KTV:sta. Palkkatyöryhmä pohtii hoitajien palkkausta ja selvittelee mahdollisuuksia tehdä paikallisia sopimuksia hoitajien palkkauksen kehittämiseksi. Hankeen toimi yhteistyössä myös muiden varhaiskasvatuksen hankkeiden kanssa, esimerkiksi Kosken organisoima hanke Verkostoituva erityispäivähoito, STAKESin VarTu -hanke ja Merikosken kuntoutus- ja tutkimuskeskuksen PERHO -hanke.

Selvitystyön toisessa vaiheessa, syyskuussa 2004, perehdyttiin enemmän perhepäivähoidon ohjaukseen erityisesti ohjaajien ja perhepäivähoitajien näkökulmasta. Molemmille ryhmille lähetettiin omat kyselyt ohjauksesta, sen toteutumisesta ja haasteista. Hankkeen ohjausryhmä päätti, että vanhempien näkökulmaa perhepäivähoitoon ei lähdetä selvittämään erillisellä kyselyllä, vaan hyödynnetään vuosina 2003 ja 2004 eri kunnissa tehtyjä päivähoidon laatu / palvelukykykyselyjä perhepäivähoidon osalta.

3.5 Mitä on Pelastetaan perhepäivähoito – hanke elämään kuntiin

Ensimmäiset esittelyt hankkeesta ja sen tavoitteista olivat heti kesäkuun 2004 alussa lääninhallituksen ja sosiaali- ja terveysministeriöiden erilaisissa työkokouksissa sosiaali- ja terveystoimen hankkeille. Elokuussa alkoi hankkeen esittelykierto ja tutuksi tekeminen kuntiin ja erityisesti perhepäivähoitajille. Esittelyt muuttuivat ja muokkaantuivat vähän erilaisiksi eri kunnissa: joissakin se oli osa hoitajien iltaa (Keuruu, Äänekoski, osin Jyväskylän maalaiskunta), joissakin paikoissa oli koko ilta varattu hankkeelle joko yksinään (Kivijärvi, Kyyjärvi, Karstula, osin Jyväskylän maalaiskunta) tai yhteisesti oppilaitosten esittelulle perhepäivähoitajien ammattitutkinnosta (Jyväskylä, Laukaa). Esittelyt sovittiin erikseen jokaisen kunnan kanssa sinne parhaiten sopivalla tavalla. Kuntakierto alkoi elokuussa Keuruulta, jossa projektipäällikkö kävi hoitajien illassa kertomassa yhdessä Saana Wolffin kanssa hankkeen tavoitteista ja suunnitelmista sekä alustavia tuloksia Saanan pro gradu –tutkielmasta; viimeinen ilta oli joulukuun 2004 alussa Vaajakoskella Jyväskylän maalaiskunnassa. Osassa esittelyiltoja on ollut mukana myös päivähoidon muuta johtoa perhepäivähoidon ohjaajien lisäksi; Jyväskylässä ja Jyväskylän maalaiskunnassa esiteltiin hanketta erikseen päivähoidolle johtajien kokouksissa. Syksyn edetessä oli aina enemmän kerrottavaa hankkeesta eri tahoille; kyselyiden tuloksia sitä mukaan, kun niitä valmistui. Kierroksen aikana projekti-

päällikkö tapasi lähes kaikki noin neljä sataa perhepäivähoitajaa, jotka työskentelevät hankekunnissa sekä kaikki perhepäivähoidon ohjauksessa työskentelevät esimiehet ja muuta päivähoidon ja sosiaalitoimen johtoa hankekunnista. Keskeisintä oli kuitenkin tehdä hanketta tunnetuksi, tavata hoitajia ja muita päivähoidon työntekijöitä. Kaikissa tilaisuuksissa oli perhepäivähoitajilla mahdollisuus esittää kommentteja, toiveita ja ajatuksia, joita hanke herättää heissä. Suurimmat toiveet kohdistuvat perhepäivähoitajien palkkausjärjestelmään ja sen kehittämiseen kohti kiinteämpää kuukausipalkkaa. Tämä nousi esille lähes poikkeuksetta jokaisessa keskustelussa.

4 PERHEPÄIVÄHOITO HANKEKUNNISSA

Hankekunnissa järjestettävää perhepäivähoitoa kartoitettiin useammalla selvityksellä hankkeen alkaessa: kartoitus perhepäivähoitajien määrästä, eri muodoista ja ohjauksesta, Saana Wolffin tutkimuskysely ammatillisuudesta sekä kyselyillä perhepäivähoidon ohjauksesta sekä perhepäivähoitajien että esimiesten näkökulmasta.

4.1 Perhepäivähoitajat hankekunnissa

Laajin kysely kuntien perhepäivähoidon selvityksessä oli kesäkuussa 2004 toteutettu Saana Wolffin pro gradu -tutkimus perhepäivähoitajien ammatillisuudesta. Kysely lähetettiin kaikille kesäkuussa hankekunnissa työskennelleille perhepäivähoitajille ohjaajien välityksellä. Ajankohta ei ollut paras mahdollinen, mutta siitä huolimatta vastausprosentti kyselyyn oli erittäin hyvä (60 %). Kyselyssä selvitettiin hoitajien taustaa, miten on aloittanut perhepäivähoitajan työn ja mitkä ovat tulevaisuuden suunnitelmat. Lisäksi kysyttiin heidän käsityksiään perhepäivähoidon hyvistä ja huonoista puolista päivähoitomuotona, ammatin arvostuksesta, omista kehittämisalueista sekä koulutustoiveista.

Hankkeen suunnittelun ja toteutuksen kannalta keskeisiä asioita olivat hoitajien käsitykset perhepäivähoidon hyvistä ja huonoista puolista päivähoitomuotona sekä kehittämisalueista ja koulutustoiveista. Perhepäivähoidon hyvinä puolina hoitajat pitivät seuraavia asioita:

- Hoitoryhmän pienuus
- Kodinomaisuus
- Hoidon yksilöllisyys
- Joustavuus

- Itsenäinen työ

Hyvissä puolissa painottuvat nimenomaan hoitomuotoon liittyvät asiat, joita myös valtaosa vanhemmis- ta arvostaa perhepäivähoidossa.

Huonot puolet painottuvat enemmän perhepäivähoitajan työhön ja työolosuhteisiin:

- Työpäivien pituus
- Yksinäisyys, vastuu yhdellä ihmisellä
- Palkkaus
- Hoitoryhmään liittyvät asiat (vaihtuvuus, eri-ikäisyys)
- Varahoito

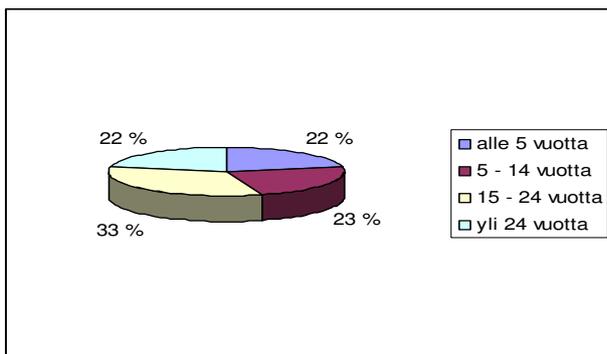
Perhepäivähoitajan työaika tarkastellaan kahden viikon jaksoissa, joissa ns. ylityöraja on 86,5 tuntia kahdessa viikossa. Kyselyyn vastanneista hoitajista 28,7 prosentilla työaika kahdessa viikossa jäi alle 86 tunnin, 86 – 89 tunnin välillä se oli 6,3 prosentilla vastanneista ja yli 89 tuntia 65 prosentilla vastanneis- ta. Kunnallisen työmarkkinalaitoksen vuosina 2002 ja 2003 tekemän selvityksen mukaan 20,7 prosentil- la perhepäivähoitajista työaika oli alle 86,5 tuntia kahdessa viikossa, 86,50 – 90 tuntia/ jakso 12,5 pro- sentilla ja yli 90 tuntia 66,7 prosentilla eli valtaosalla hoitajista on todella pitkiä työpäiviä. Kyselyyn vas- tanneista hoitajista 87,4 prosentilla oli toistaiseksi voimassa oleva / vakituinen työsuhde ja määräaikaisia ja sijaisia oli 12,6 prosenttia vastanneista. Myös tämä noudattaa valtakunnallista linjaa; kunnallisen työ- markkinalaitoksen selvityksen mukaan tammikuussa 2003 toistaiseksi voimassa oleva työsuhde oli 88,5 prosentilla ja määräaikainen 11,5 prosentilla perhepäivähoitajista.

Yhtenä, myös valtakunnan tason huolenaiheena, on perhepäivähoitajien ikääntyminen. Noin puolet hankekuntien perhepäivähoitajista on yli 50 -vuotiaita. Hoitajien määrä vaihtelee eri kunnissa päivähoi- totilanteen tarpeen mukaan ja osa hoitajista työskentelee jossain muualla, esim. varahoitajina, päiväko- deissa työskentelevinä perhepäivähoitajina. Ikäjakauma noudattaa myös valtakunnan tasoa; kunnallisen työmarkkinalaitoksen selvityksen mukaan tammikuussa 2003 kunnallisista perhepäivähoitajista 46,6 % oli yli 50-vuotiaita, perhepäivähoitajien keski-ään ollessa 48,6 vuotta.

Hankkeen jatkosuunnittelun kannalta oli tärkeää selvittää perhepäivähoitajien toiveita niistä asioista ja sisällöistä, joihin he kaipaisivat lisää tietoa ja tukea sekä mitä eri toimintamuotoja tiedon ja tuen antami- ssa voitaisiin käyttää. Keskeisimpiä vahvistettavia sisältöalueita olivat lasten käyttäytymisongelmien huomioiminen, erityistä hoitoa vaativien lasten kasvatus, lasten yksilöllisten erojen tukeminen, ohjatun

toiminnan suunnittelu ja varhaiskasvatuksen teoreettinen tietämys. Keinoina hoitajat mainitsivat erilaiset ammatilliset kurssit ja koulutukset, perhepäivähoidon ohjaajan/lähiesimiehen avulla esimerkiksi hoitajien illoissa, keskustelut toisten hoitajien kanssa tai kirjallisuuden lukemisen.

Hoitajien koulutustausta vaihteli suuresti. Vain 3,2 prosenttia vastanneista oli suorittanut perhepäivähoitajien ammattitutkinnon. Ammattikoulun oli suorittanut 28,3 prosenttia, opistotasoinen tutkinnon 16,1 prosenttia ja muun ammatillisen koulutuksen 18,9 prosenttia. Ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa suoritettu tutkinto oli 1,2 prosentilla vastanneista (3 vastaajaa). 35,4 prosentilla hoitajista ei ollut minäänlaista ammatillista koulutusta. Yli 70 prosenttia vastanneista oli suorittanut perhepäivähoitajakurssin. Kurssien laajuudet ovat vaihdelleet suuresti eri aikoina. Valtaosa hoitajista oli suorittanut *kurssin* vuosien 1976 ja 1989 välisenä aikana. Kunnissa työskentelevät perhepäivähoitajat ovat varsin kokenutta joukkoa (kuvio 1). Yli puolella vastanneista oli työkokemusta perhepäivähoitajan työstä yli 15 vuotta. Vaikka uusia hoitajia ei ole ollut helppoa löytää, on vastanneista hoitajista reilu neljännes (22 %) työskennellyt perhepäivähoitajana alle viisi vuotta.

Kuvio 1. Perhepäivähoitajien työkokemus perhepäivähoitajan työssä

4.1.1 Saana Wolff : Keskisuomalaisten perhepäivähoitajien ammatillisuudesta

Pro gradu –työni lähtökohtana on tarkastella kunnallisten perhepäivähoitajien näkemyksiä omasta työstään sekä yksilöllisellä että yhteiskunnallisella tasolla. Tutkimustehtävänä on kuvata keskisuomalaisten perhepäivähoitajien ammatillisuutta sekä määrällisen että laadullisen aineiston perusteella. Aineisto on hankittu kyselyllä Pelastetaan perhepäivähoito –hankkeen alkumetreillä kesällä 2004, jolloin hankkeen nimissä oli mahdollisuus postittaa kyselylomake kaikille yhdeksässä keskisuomalaisessa hankkunnassa työskenteleville kunnallisille perhepäivähoitajille. Lomakkeita toimitettiin hankekuntiin yhteensä 423 kappaletta, joista 254 kappaletta palautui tutkimuskäyttöön. Epäedullisesta ajankohdasta huolimatta kyselyyn vastattiin varsin kiitettävästi. Vastajat ovat kunnallisia perhepäivähoitajia, joista 80

prosenttia työskentelee omassa kodissaan. Muut työskentelevät ryhmäperhepäivähoidossa (10 prosenttia), varahoidossa (3,9 prosenttia) sekä hoitolapsen kotona (3,5 prosenttia). Neljä ilmoitti työskentelevänsä päiväkodissa ja yksi kolmiperhepäivähoidossa.

Yhtenä johtajatuksena pro gradu –työssäni tulee olemaan perhepäivähoitajien äänen kuuleminen perhepäivähoitotyön arjen ammattilaisina. Mielestäni käytännön työntekijöiden näkemysten tulee vaikuttaa perhepäivähoitoalan tulevaisuudesta keskusteltaessa. Oman tutkimukseni ollessa vielä kesken, tiivistän tässä yhteenvedossa aineiston kuvailevan analyysin pohjalta muodostamiani havaintoja keskisuomalaisesta perhepäivähoitajuudesta.

Vastaajien enemmistö vahvistaa myyttistäkin kuvaa perinteisten perhepäivähoitajien naispuolisuudesta, keski-ikäisyydestä, matalasta koulutustaustasta ja kotiansiotyöläisyydestä. Enemmistö vastaajista (63 prosenttia) on päätenyt nykyiseen työtehtäväänsä joko kotiäitiyden tai yksityisen perhepäivähoitajuuden kautta. Mahdollisuus omien lasten hoidon ja ansiotyön yhdistämiseen on ollut ratkaiseva tekijä perhepäivähoitajan ammatin valinnassa 64 prosentille vastaajista. Vaikka hoitajien ikäjakauma on laaja muutamman vanhimman hoitajan ollessa 63-vuotias ja nuorimman ollessa vasta 20-vuotias, on alle 45-vuotiaita hoitajia aineistossa kuitenkin vain noin viidesosa keski-ikään ollessa tasan 50 vuotta. Koulutustaustasta todettakoon, että 35 prosentilla hoitajista ei ole ollenkaan ammatillista koulutusta, noin neljäsosa vastaajista ei ole suorittanut perhepäivähoitajan peruskurssia ja vain 8 hoitajaa joko suoritti tai oli jo suorittanut perhepäivähoitajan ammattitutkinnon kesällä 2004.

Perhepäivähoitajien näkemys perushoidon sekä hoivan ja huolenpidon merkityksestä tärkeimpinä työtehtävinä korostuvat varhaiskasvatuksen kustannuksella. Oman ammattitaidon vahvoina puolina painottuvat hoitajan omien ominaisuuksien ohella pitkä työkokemus alalta ja kokemus omien lasten hoidosta, työntekoon liittyvä ammatillinen osaaminen sekä sen kehittäminen. Erityistä tukea tarvitsevien lasten hoitoon ja kasvatukseen liittyvät kysymykset ovat ammatillisten kehittämistarpeiden kärjessä.

Kyselyyn vastanneilla hoitajilla on vankka käsitys perhepäivähoidon huonoista puolista perhepäivähoitajan näkökulmasta tarkasteltuna. Palkkaus- ja työaikaehtojen parantaminen olisi vastaajien mielestä ennen kaikkea osoitus perhepäivähoidon yhteiskunnallisesta arvostuksesta. Perhepäivähoitajien työmarkkina-aseman muutos koetaan myös ainoaksi tieksi alan houkuttelevuudelle esim. nuorten silmissä. Joidenkin vastaajien mukaan näkymätöntä hoiva- ja kasvatustyötä omassa kodissaan tekeviä perhepäivähoitajia ei tämän perusasetelman vuoksi edes mielletä itsestään selvästi muiden päivähoidon ammattilaisten joukkoon. Aineiston perusteella kentällä tuntuu kytevän ymmärrettäväkin huoli siitä, ettei per-

hepäivähoitoon riittä nykyisten negatiivisten työolojen ja asenteiden vaikutuksessa uutta työvoimaa, jota keski-suomalaisissa kunnissa kuitenkin kipeästi tarvittaisiin.

Laadullisen aineiston herkullisin osa muodostuu perhepäivähoitajien omista kuvauksista työntekoonsa liittyen. Kyselylomakkeen viimeinen kysymys innosti 85 prosenttia vastaajista luonnehtimaan itseään omassa työssään mitä moninaisimpien kielikuvien ja täsmällisten kuvausten avulla. Vastauksista muodostuva kirjava aineisto on jaettavissa viiteen työntekijäryhmään, jotka kokonaisuudessaan antavat varsin monipuolisen kuvan keski-suomalaisesta perhepäivähoitajuudesta.

Vastaajien enemmistön, ”äitien”, (38 prosenttia) kuvauksissa perhepäivähoitosuhteen hoiva ja huolenpito vertautuu äidin ja lapsen (tai emon ja poikasten) väliseen hoivasuhteeseen. Perushoidon, hoivan ja huolenpidon tärkeyttä ei voitane enää voimakkaimmin kuvata. Myös ”muiden hoivaajien ja kasvattajien” (12 prosenttia) kuvausten fokuksessa on hoitajan ja hoitolasten välinen hoiva- ja kasvatussuhde. Noin 18 prosenttia vastaajista lukeutuu kuvaustensa perusteella ns. ”monitoimijoihin”, jotka tarkastelevat erityisesti perhepäivähoitajan monipuolisia työtehtäviä ja niiden osaamisen olennaisuutta työssä. Noin neljäsosa vastaajista puolestaan kuvaa perhepäivähoitotyötä omakohtaisin positiivisin kokemuksin tai työntekijää kuvaavin yksittäisin kielikuvin. Näyttää siltä, että kun perhepäivähoitajat saavat mahdollisuuden kertoa omin sanoin itsestään päivähoitotyön tekijöinä, kuva perhepäivähoitajuudesta on monipuolisuudessaan varsin positiivinen. Vain 7 prosenttia vastaajista tarkastelee sekä omaa toimijuuttaan että perhepäivähoitotyötä yleensäkin kriittisin kuvauksin ja negatiivisin metaforin.

Kuvailevan analyysin perusteella keski-suomalaisien perhepäivähoitajien näkemykset omasta työstään näyttävät monitahoisina. Oma työtä tehdään sitoutuneena ja ylpeänä, lasten ja perheiden kanssa yhteistyössä. Perhepäivähoidolla yhtenä julkisena päivähoitopalveluna on kuitenkin myös selvät kehittämistarpeensa. Perhepäivähoitajien näkökulmasta alan ”pelastaminen” ei ole yksistään omassa käsissä.

4.2 Perhepäivähoidon ohjaus ohjaajien näkökulmasta

Syksyllä 2004 hankekunnissa työskenteli 44 perhepäivähoidon ohjaajaa erilaisilla ammattinimikkeillä ja tehtäväkuvilla. Varsinaisia perhepäivähoidon ohjaajia oli hankkeen alkaessa vain yksi Keuruulla ja kaksi Laukaassa ja yksi osa-aikainen ohjaaja toimi Äänekoskella. Suurin osa perhepäivähoidon ohjauksesta vastaavista työskenteli päiväkodin johtajina (Jyväskylä, Jyväskylän maalaiskunta, Äänekoski; yksittäiset Keuruulla ja Laukaassa), joko hallinnollisina tai lapsiryhmässä työskentelevänä johtajana. Karstulan, Kivijärven, Kyyjärven perhepäivähoidon ohjaajilla oli vastuullaan koko kunnan päivähoito, samoin Keuruulla yhdellä ohjaajalla. Suolahdessa perhepäivähoidon ohjauksesta vastasi koululaisten iltapäiväkerhon ohjaaja osa-aikaisesti. Ohjaajien alaisina työskentelevien perhepäivähoitajien määrä vaihteli heillä 4 ja 25 välillä, alkuselvityksen jälkeen oli jo tapahtunut muutoksia käytännöissä ja tehtäväkuvissa sekä perhepäivähoitajien määrissä.

Syyskuussa 2004 perhepäivähoidon esimiehille tehtyyn kyselyyn vastasi 29 esimestä. Seuraavassa taulukossa on yhdistelmätyötä tekevien esimiesten arvio työajan jakautumisesta perhepäivähoidon ja muiden tehtävien välillä.

Perhepäivähoito/ muut tehtävät %	vastanneista
75 / 25	1
50 / 50	5
40 / 60	5
30 / 70	6
20 / 80	4
10 / 90	3

Taulukko 2. Työajan jakautuminen yhdistelmätyötä tekevillä perhepäivähoidon esimiehillä.

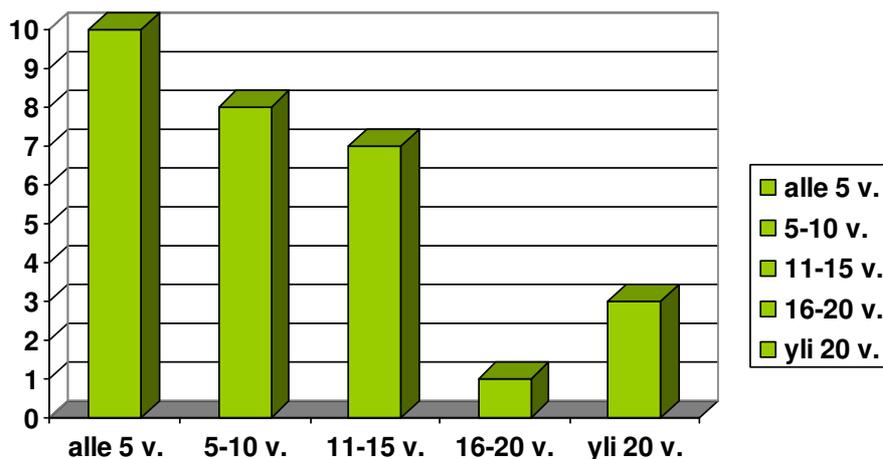
Keskeisimpinä asioina perhepäivähoidon ohjauksessa vastaajat pitivät erilaisia palavereja ja työkokouksia, kotikäyntejä hoitajien luona sekä vuorovaikutusta ja saatavilla olemista. Omassa työssään vastaajat halusivat panostaa enemmän pedagogiseen ja muuhun ohjaukseen, hoitajien ammatillisuuden lisäämiseen ja koulutukseen sekä vuorovaikutukseen. Tärkeimpinä kehittämisalueina perhepäivähoidon ohjauksessa vastaajat pitivät ohjauksen resursointia ja organisointia, pedagogista ja muuta ohjausta sekä perhepäivähoidon arvostuksen lisäämistä. Erityisesti joissakin kunnissa korostuivat ohjaajien suuret, kasvavat työmäärät ja erilaisten työtehtävien yhteensovittamisen vaikeus. Koulutustoiveinaan vastaajat esittivät perhepäivähoidon ohjaukseen ja esimiestaitoihin, vuorovaikutukseen ja aikuiskasvatukseen sekä

perhepäivähoitajien työsuhteasioihin liittyvää koulutusta. Seuraavassa taulukossa (taulukko 2) on esitetty perhepäivähoidon esimiehinä työskentelevien koulutustausta.

perhepäivähoidon ohjaajien/esimiesten koulutustausta	määrä
sosiaalikasvattaja	4
lastentarhanopettaja	22
erityislastentarhanopettaja	2
erityisopettaja	4
yhteiskuntatieteiden kandidaatti	1
kasvatustieteen ylioppilas	1
kasvatustieteiden maisteri	4

Taulukko 3. Perhepäivähoidon esimiehenä toimivien koulutustausta syksyllä 2004.

Perhepäivähoidon esimiehinä toimivilla oli varsin vankka kokemus päivähoiton ja varhaiskasvatuksen alalta. Vastanneista kahdeksallatoista oli kokemusta päiväkodin johtajan tehtävistä ja 21 oli toiminut lastentarhanopettajana. Työkokemusta löytyi myös muun muassa lastenhoitajan, perhepäivähoitajan, erityisopettajan, erityislastentarhanopettajan, kunnan koko päivähoiton vastaavan tehtävistä sekä kouluttajan tehtävistä. Seuraavassa kuviossa on esitetty vastanneiden työkokemuksen pituus perhepäivähoidon esimiehenä.

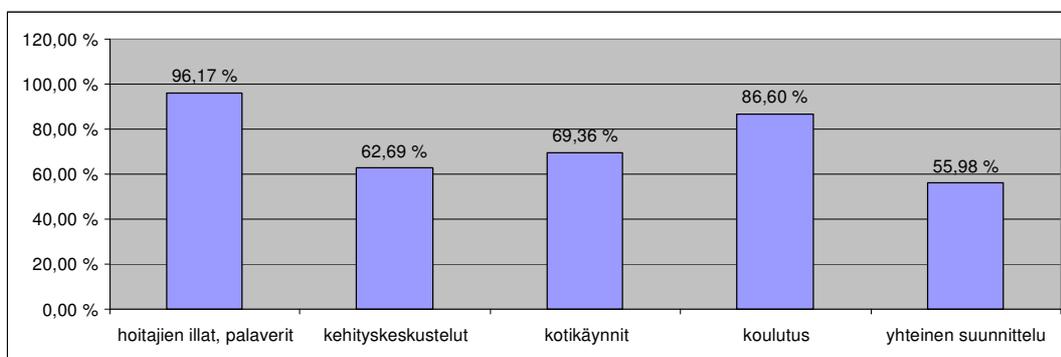

Kuvio 1. Perhepäivähoidon esimiesten työkokemus perhepäivähoidon parissa syksyllä 2004

4.3 Perhepäivähoidon ohjaus hoitajien näkökulmasta

Kuntien perhepäivähoitajilta kysyttiin heidän näkemyksiään perhepäivähoidon ohjauksesta, sen eri muodoista ja toteutumisesta ja yhteistyöstä sekä hoitajien että eri päivähoitomuotojen kesken. Hoitajat saivat vastata kyselyyn joko yksin tai pienryhmissä ja niinpä osa hoitajista on vastannut ryhmässä yhdellä lomakkeella ja osa vastannut ryhmässä, mutta palauttanut oman lomakkeen. Lomakkeita tuli kaikkiaan takaisin 209 kappaletta.

Suurin osa vastanneista kertoi tavoittavansa ohjaajan joko aina tarvittaessa (74,64 prosenttia) tai usean yrityksen jälkeen (25,35 prosenttia) ja mikäli ei tavoita, niin jättää yhteydenottopyynnön (10,04 prosenttia). Hoitajat olivat saattaneet valita tässä useamman vaihtoehdon. Perhepäivähoidon ohjauksen toteutumista eri muodoissaan hoitajat arvioivat kuviossa 3 mainittujen muotojen mukaan.

Kuvio 2. Perhepäivähoidon ohjauksen eri muodot ja niiden toteutuminen hoitajien mukaan syksyllä 2004.

Eniten mainittu ohjauksen muoto, palaverit ja hoitajien illat, toteutuvat hoitajien mukaan suurimassa osassa kuntia kerran kuukaudessa (79,38 prosenttia) tai kerran kahdessa kuukaudessa (15,63 prosenttia). Kehityskeskusteluja käydään pääosin kerran vuodessa (77,97 prosenttia). Kotikäynneistä valtaosa toteutuu pyydettyä tai hoitosopimuksen teon yhteydessä (59,70 prosenttia) tai muuten 1- 2 kertaa vuodessa (17,91 prosenttia). Koulutuksia perhepäivähoitajilla on 1- 2 kertaa vuodessa (25,17 prosenttia) tai useammin (53,38 prosenttia). Yhteistä suunnittelua valtaosalla hoitajista oli vähintään kerran (23 prosenttia) tai kaksi (35 prosenttia) vuodessa tai useammin (21 prosenttia), esimerkiksi hoitajien iltojen yhteydessä.

Vastauksissa 48 prosentissa oltiin tyytyväisiä ohjaukseen ja se koettiin riittäväksi ja 41,15 prosentissa vastauksista oltiin sitä mieltä, että ohjaus ei ole riittävä, ohjaajalla on joko liikaa töitä tai ei ole aikaa hoitajille. Kysymykseen ei vastattu 10 prosentissa lomakkeita. Hoitajat kaipasivat eniten tukea erilaisissa ongelmatilanteissa joko hoitolasten tai heidän vanhempiansa kanssa, erityislapsiin liittyvissä asioissa tai ohjaajan läsnäoloa ja aikaa ylipäänsä.

Tiedottamisessa yleisimmin käytetty keino ohjaajalta hoitajalle, hoitajalta ohjaajalle tai hoitajien kesken oli puhelinsoitto tai kiertosoittorinki. Seuraavaksi eniten olivat käytössä kirjeet tai posti erityisesti ohjaajalta hoitajalle tiedotettaessa. Hoitajat kävivät puolestaan tapaamassa ohjaajaa tai toisia hoitajia ja hoitivat samalla tiedotettavia asioita.

Lähes kaikki hoitajat kertoivat tekevänsä yhteistyötä keskenään, tosin yhteistyön määrään vaikuttivat usein pitkät etäisyydet varsinkin haja-asutusalueilla. Yleisin yhteistyön muoto oli yhdessä ulkoilu puistossa tai toisen hoitajan pihassa, yhteiset juhlat ja tapahtumat sekä muu yhteistyö, esimerkiksi suunnittelu, työkykyä tai työhyvinvointia ylläpitävä toiminta.

Hoitajista 63,6 prosenttia kertoi tekevänsä yhteistyötä myös muiden päivähoitomuotojen, lähinnä joko ryhmäperhepäivähoidon tai läheisen päiväkodin kanssa. Vajaassa kolmanneksessa lomakkeista ei vastattu tähän kohtaan. Yleisimpiä yhteistyömuotoja olivat erilaiset yhteiset tapahtumat, esitykset, lauluhetket ja erilaiset toimintatuokiot tai varahoitojärjestelyt.

4.4 Vanhempien palautetta perhepäivähoidosta

Hankkeessa oli tavoitteena saada näkyviin myös asiakkaiden mielipiteitä perhepäivähoidosta. Vanhemmilta saatua palautetta perhepäivähoidosta kerättiin osasta hankekuntia (Jyväskylän maalaiskunta, Keuruu ja Laukaa), joissa oli toteutettu palvelukyky- tai laatukselyjä joko vuonna 2003 tai 2004. Myös Jyväskylässä ja Kyyjärvellä oli kerätty palautetta vanhemmilta, mutta niiden tulokset eivät olleet vielä tässä vaiheessa käytettävissä. Kyselyt olivat hieman erilaisia sekä sisällöltään että vastaustavoiltaan, mutta yhteistä näille kyselyille oli vanhempien tyytyväisyys perhepäivähoitopalveluihin. Jonkin verran oli kritiikkiä loma-aikojen ja varahoitopaikkojen järjestelyistä sekä lapsiryhmien kokon liittyvissä asioissa. Hyvinä asioina vanhemmat pitivät sitä, että lapsella on sama hoitaja koko päivän, tiedottaminen päivän tapahtumista on hyvää ja ryhmäkoko on pieni. Päivähoitopaikan ilmapiiriä ja hoitajien ammattitaitoa arvostettiin. Vanhempien mukaan lapset viihtyvät perhepäivähoitopaikoissaan.

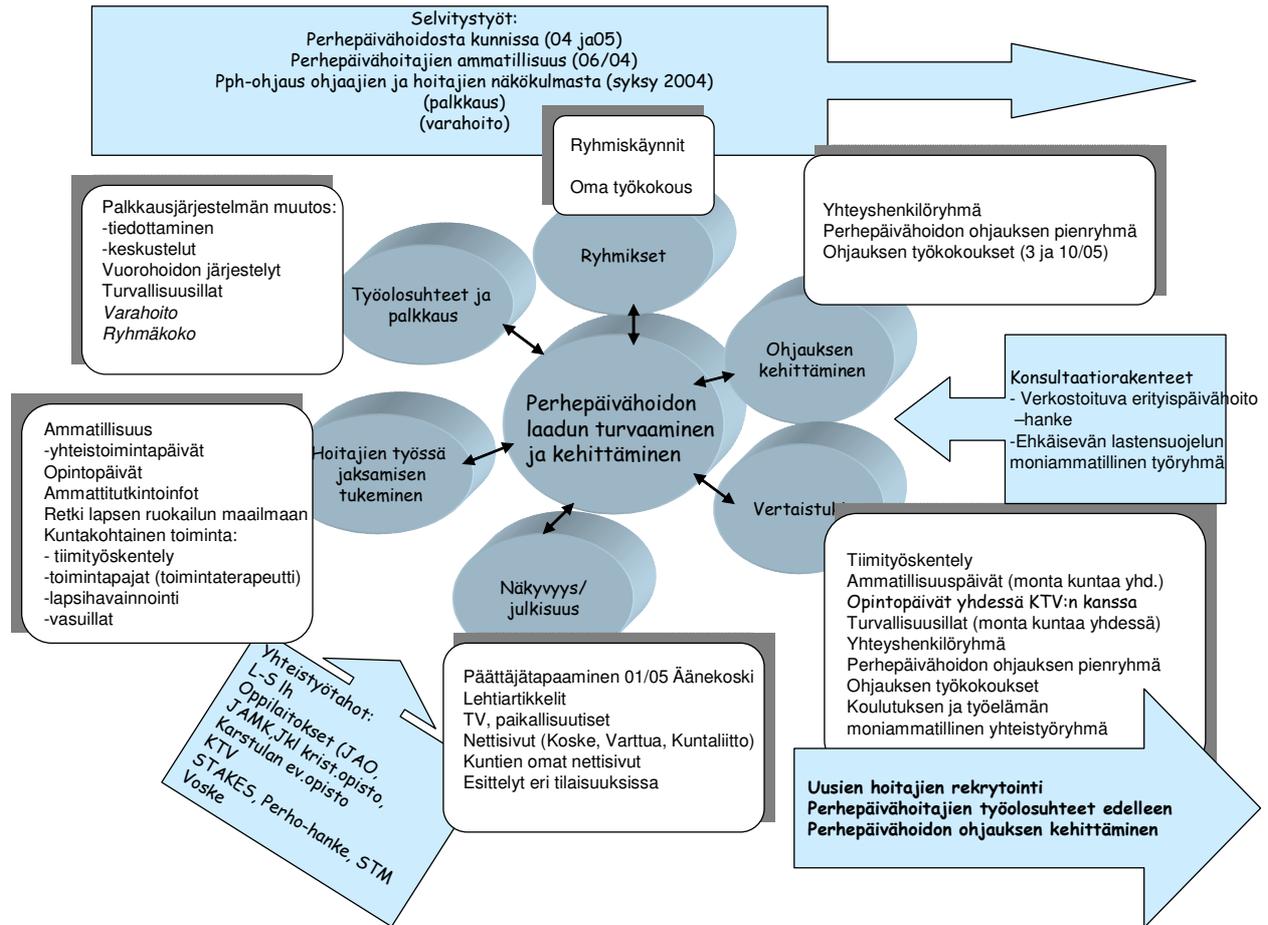
Keväällä 2005 alkoi Jyväskylän ammattikorkeakoulun kehittämishanke Asiakkaan osallisuuden lisääminen perhepäivähoidon toimintakäytännöissä. Hankkeessa on mukana Laukaa, Muurame ja osa Jyväskylän kaupungin perhepäivähoidosta. Koska tämä hanke painottuu erityisesti asiakkaan asemaan ja heidän kuulemiseensa, jätettiin tämä osa-alue tässä hankkeessa tietoisesti pois.

5 TAVOITTEIDEN TÄSMENTYMINEN, TOIMINNAN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS

Selvitystöiden ja hankesuunnitelman pohjalta hankkeen keskeisiksi tavoitteiksi muodostuivat

- perhepäivähoitajien työolosuhteet ja palkkaus
- perhepäivähoitajien työssä jaksamisen tukeminen
- perhepäivähoidon ohjauksen kehittäminen
- vertaistuki
- ryhmäperhepäivähoito
- perhepäivähoidon näkyvyyden ja julkisuuden lisääminen

Nämä kaikki tavoitteet tähtäävät keskeiseen asiaan, joka on perhepäivähoidon laadun turvaaminen ja kehittäminen. Keskustelujen ja kyselyiden tulosten pohjalta hankkeen toteutuksen suunnittelu painottui enemmän perhepäivähoitajien ammatillisuuden tukemiseen ja työssä jaksamiseen unohtamatta kuitenkaan perhepäivähoidon ohjaajina työskenteleviä esimiehiä. Kaiken toiminnan kattavana tavoitteena oli vertaistuen kehittäminen ja sisällyttäminen hankkeen toimintaan. Toisen projektipäällikön aloittaessa työt vuoden 2005 alussa tehtiin työnjakoa, jossa kumpikin projektipäällikkö vastasi osasta kuntia; jako tehtiin perhepäivähoitajien määrän ja kuntien jo aiemmin tekemän yhteistyön perusteella. Auli Majuri-Naapin vastuualueina olivat Jyväskylän maalaiskunta, Keuruu ja Laukaa, Maija Jääskeläisen vastuualueina puolestaan Jyväskylä, Karstula, Kivijärvi, Kyyjärvi, Äänekoski ja Suolahti. Hankkeen tavoitteet ja toiminta tiivistyi selvitystöiden pohjalta seuraavaan kuvioon.

Kuvio 3. Hankkeen tavoitteet ja toteutus

5.1 Työolosuhteet ja palkkaus

Perhepäivähoitajien palkkausjärjestelmä kuntakohtaisine sopimuksineen on ollut hyvin vaihteleva ja monella tavalla työllistävä viime vuosina. Yhtenä tärkeänä asiana työolosuhteissa on kaikissa kyselyissä tullut esiin perhepäivähoitajien palkkaus ja siihen liittyvät epäkohdat. Jyväskylän seudulla oli jo ennen hankkeen alkua aloittanut työnsä seudullinen työryhmä, jonka tehtävänä oli pohtia yhtenäisyyttä seudun perhepäivähoitajien palkkaukseen. Suurimpia ongelmakohtia oli monissa kunnissa takuupalkka ja työolosuhteisiin muuten liittyvät asiat. Samaan aikaan käytiin myös valtakunnan tasolla neuvotteluja uudesta työehtosopimuksesta ja palkkausjärjestelmästä. Työskentely valtakunnan tasolla eteni hitaasti, ja työryhmä ja hanke laittoivat yhdessä marraskuussa 2004 kirjelmän Kuntatyönantajalle palkkausjärjestelmän muuttamisesta kohti kiinteää kuukausipalkkaa. Joulukuussa 2004 syntyi uusi valtakunnallinen sopimus, ja työryhmän tehtäväksi muodostui seudullisen soveltamisen pohtiminen. Työryhmä kokoontui useita kertoja kevään 2005 aikana ja huhtikuussa pidettiin Jyväskylän maalaiskunnan valtuustosalissa tilaisuus, jossa kuntien edustajille esiteltiin työryhmän esitys. Esityksessä käsiteltiin muun muassa perhepäivähoi-

tajien työaikajaksoa, palkanmaksun perusteina olevan päivähoitopaikan varaamisen tarkastelujaksoa ja mahdollisia irtisanomisperusteita. Suurin osa hankekunnista otti käyttöön uuden sopimusjärjestelmän elokuun alusta 2005, Jyväskylän maalaiskunta siirtyi siihen 1.10.2005. Olennaisin muutos palkkauksessa on palkanmaksun perusteiden muuttuminen hoitopaikkakohtaiseksi entisen lapsiperustaisen palkkauksen sijaan. Sopimuksessa on myös muutoksia ylitöiden kertymiseen, yötyön laskemiseen työajaksi (KVTES 2005 – 2007, Liite 12 A). Uuden järjestelmä todelliset vaikutukset perhepäivähoitajien palkkaukseen ja kuntien talouteen näkyvät vasta aikaisintaan vuoden kuluttua, jolloin uutta sopimusjärjestelmää voidaan arvioida paremmin.

Perhepäivähoitajan lapsiryhmän koko (suhdeluku) on päivähoitolaissa määritelty niin, että yhdellä perhepäivähoitajalla voi olla hoidossa enintään neljä kokopäiväistä lasta ja yksi osa-aikainen (esiopetusikäinen tai koululainen) hoitajan omat alle kouluikäiset lapset luettuina. Joulukuussa 2004 sosiaali- ja terveysministeriö lähetti lääninhallitusten välityksellä kuntiin kirjelmän, jossa kehoitettiin kiinnittämään huomioita perhepäivähoidon ja erityisesti ryhmäperhepäivähoidon ryhmäkokoihin. Lain sallima määrä on ylittynyt usein erityisesti varahoitojärjestelyissä, mutta myös muissakin tilanteissa. Kuitenkin perhepäivähoitajan työskennellessä yksin ja vastatessa itsenäisesti koko päivän toteutuksesta ja organisoinnista, on tärkeää huolehtia ryhmäkoon pysymisestä kohtuullisena. Myös hoitajien ikääntyminen tuo tälle alalle omat haasteensa. Paljon keskustelua herättänyt asia on osa-aikaisen lapsen rajaaminen esiopetusikäiseen tai koululaiseen. Tähän liittyen hanke laittoi kannanoton sosiaali- ja terveysministeriöön uuden päivähoitolain valmistelua varten. Esityksessä toivottiin, että osa-aikaisen lapsen määritelmästä poistettaisiin ikärajoitus.

Perhepäivähoidon varahoitojärjestelmät ovat osa työolosuhteita. Perinteisesti varahoitajina ovat toimineet perhepäivähoitajat toisilleen. Tästä aiheutuu usein kuitenkin ylisuuria ryhmiä lyhyemmäksi tai pidemmäksi ajaksi. Sama ilmiö tapahtuu myös silloin, kun perhepäivähoidon lapsia sijoitellaan varahoittoon ennestään täysiin päiväkotiryhmiin. Jyväskylässä ja Jyväskylän maalaiskunnassa on toiminut erillisiä perhepäivähoidon varahoitoyksiköitä jo useamman vuoden, ja ne ovat osaltaan vähentäneet paineita ylisuuriin ryhmiin. Jyväskylä lisäsi elokuun 2005 alusta varahoitajina työskentelevien perhepäivähoitajien määrää kuuteentoista. Uusia varahoitojärjestelyjä pohditaan edelleen myös muissa kunnissa.

Kyyjävällä vaikutettiin perhepäivähoitajien työpäivän pituuteen keskittämällä vuorohoito ryhmäperhepäivähoitokotiin vuoden 2005 alusta. Samalla kunnan kaksi ryhmäperhepäiväkotiä yhdistettiin. Tässä prosessissa oli mukana hanke ja Verkostoituva erityispäivähoito –hanke, jotka järjestivät yhdessä henkilöstölle suunnittelupäivän marraskuussa 2004 ja palautepäivän toukokuussa 2005. Henkilöstölle tehtiin

etukäteen kysely nykyisestä toiminnasta, mikä siinä on toimivaa ja mitä haluttaisiin tehdä toisin sekä mitä odotuksia heillä oli tulevalle toiminnalle. Näiden pohjalta käytiin toimintaa läpi ja suunniteltiin uusia toimintatapoja uudenlaiseen toimintaan (vuorohoito). Keväällä työntekijät antoivat myös etukäteen palautetta toiminnasta ja mitä haasteita koettiin tulevaan. Kokonaisuutena he kokivat toiminnan selkiytyneen suunnitelmallisuuden myötä, mutta myös haasteita tulevaan löytyi. Erittäin suuri asia oli tilaongelma, joka ratkesi syksyllä 2005 ryhmäperhepäivähoitokodin muuttaessa uusiin tiloihin. Samalla toiminta muuttui päiväkodiksi.

5.2 Hoitajien työssä jaksamisen tukeminen ja vertaistuen toteutuminen

Vertaisryhmien toiminta perustuu odotuksiin ja tavoitteisiin, joita siihen liittyvillä on. Emotionaalisen tuen ryhmä mahdollistaa tuen saamisen ja antamisen. Tiedon saanti on usein selkeä tavoite ryhmään liittymiselle. Joillekin ryhmä voi merkitä muutosten aikaansaamista. Tällöin painostusryhmätoiminta on osa vertaisryhmän toimintaa. (Kaukola 2000, 33) Vertaisryhmät toimivat merkittävänä tiedon antamisen ja saamisen paikkoina. Vertaisilta saatu kokemusperäinen tieto helpotti ja nopeutti omien asioiden hoitumista. (Laitinen & Majuri-Naappi 2002, 13)

5.2.1 Ammatillisuuspäivät

Kuntien yhteisenä toimintana toteutettiin huhti-, touko- ja kesäkuussa yhteistoimintapäiviä perhepäivähoitajien ammatillisuudesta kaikkien hankekuntien perhepäivähoitajille ja heidän esimiehilleen. Huhtikuun päivään (23.4.) Karstulan kansanopistolla osallistuivat Karstulan, Keuruun, Kivijärven ja Kyyjärven perhepäivähoidon työntekijät. Toukokuussa päivä (14.5.) järjestettiin Suolahdessa Keski-Suomen opistolla Laukaan, Suolahden ja Äänekosken perhepäivähoidolle. Kesäkuussa järjestettiin kaksi päivää (13-14.6.) Jyväskylän ammattikorkeakoulun Mankolassa Jyväskylän ja Jyväskylän maalaiskunnan perhepäivähoidolle. Päivien alustajana toimi KT, projektipäällikkö Liisa Heinämäki Stakesista. Yhteistoimintapäivien tavoitteena oli tukea perhepäivähoitajien ammatillisuutta ja kehittymistä siinä. Päivät koostuivat seuraavista aihekokonaisuuksista:

- Perhepäivähoitaja – kasvatuksen ammattilainen
- Mitä pitää huomata?
- Hyvin suunniteltu on puoliksi tehty
- Ammatillisena pysyminen ja kasvaminen

Näitä päiviä suunniteltiin yhdessä hankekuntien edustajien kanssa ja toiveet toimitettiin kouluttajalle, joka oli mielestämme hyvin löytänyt oleellisen ja vastasi siihen tarpeeseen, joka kunnista oli esitetty. Päiviin osallistujia oli kaikkiaan 283, joista yksitoista esimiestä ja loput perhepäivähoitajia. Ohjelma liitteenä.

Päivien vetäjä Liisa Heinämäki sai kaikista päivistä paljon hyvää palautetta. Moni koki saaneensa myös vahvistusta ammatillisuuteensa – että on todellinen perhepäivähoidon ammattilainen.

Hyväksi koettiin, että koulutus oli arkipäivänä ja se sisälsi kahvin ja ruuan, jonka kunta kustansi. Hyvä, että päivä oli järjestetty nimenomaan perhepäivähoidon ammattilaisille. Sisällöllisesti koettiin, että asiat oli koottu selkeiksi kokonaisuuksiksi, lähelle arkityötä.

”Tilaisuus oli kokonaisuudessaan suunniteltu juuri perhepäivähoidolle TODELLA HYVIN. Koko päivä oli mielenkiintoinen ja tärkeitä asioita täynnä. Päivästä lähdin kotiin ’rinta rottin-gilla’ ajatellen, että olen todella PERHEPÄIVÄHOITAJA. Me ollaan hyviä!”

’Yleensä kiitos tiimille, joka on ajanut meidän asioita ja nostanut ammatin julkisuuteen: TV, lehdet yms. kiitos!’

’Kiitos antoisasta päivästä. Oli ihanaa kuulla jonkun todella arvostavan työtämme. Tuli pituutta lisää, kun ryhti parani, oman ammatin arvostus nousi.’

Risuja: ’Esimiesten puuttuminen.’

5.2.2 Opintopäivät

Opintopäiviä oli kolme samansisältöistä tilaisuutta: 10.9. Suolahdessa Keski-Suomen opistolla sekä 19.11. ja 3.12. Jyväskylässä Laajavuoressa. Ne toteutettiin yhteistyössä KTV:n/JHL:n kanssa. Päivät järjestettiin teemalla ”Uusia tuulia jaksamiseen ja ideoita työhön”. Päivillä aamupäivän osuuden piti työhyvinvoinnin kouluttaja Paavo Kärkkäinen otsikolla ”Voimaantumisen uusia tuulia”. Iltapäivän ohjelma koostui neljästä työpajasta: taiteilupaja – kädentaidot, kuntopaja – omasta kunnosta huolehtiminen, toimintapaja – toiminnallisia eväitä reppuun ja hankepaja - keskustellaan hankkeesta ja työsuhteasioista.

Opintopäivien järjestäminen on ollut monen tahon yhteistyötä. KTV/JHL vastasi pääosin päivien kustannuksista. Taiteilupajoja oli vetämässä kaksi Jyväskylän kaupungin päivähoiton työntekijää perhepäivähoitaja Irina Noramies ja lastenhoitaja Anja Suhonen. Kuntopajoja 10.9. veti Suolahdessa Äänekosken työterveyshuollon fysioterapeutti Leena Aijasaho ja Jyväskylässä 19.11. kaupungin fysioterapeutti

Helena Mäkinen ja 3.12. fysioterapeuttiopiskelija Niina Eskola. Toimintapajoja on vetänyt Jyväskylän kaupungin toimintaterapeutti Anitta Hiekkataipale apunaan toimintaterapeuttiopiskelijoita ja hankepajoja vetivät Jyväskylän maalaiskunnan pääluottamusmies Eila Simola sekä hankkeen työntekijät.

Paavo Kärkkäisen osuus aamupäivällä

'Esityksen tavoitteena on lisätä voimavaroja ja iloa perhepäivähoitajien sydämiin sekä pysähtyä yhdessä pohtimaan työssä ja elämässä jaksamiseen liittyviä kysymyksiä. Esitys antaa myös tietoa uusista hyvinvointitutkimuksista ja niistä keinoista, mitä itse voi tehdä arjessa oman hyvinvointinsa edistämiseksi. Esitys on poikkeuksellinen: kokemuksen, tiedon ja taiteen yhdistelmä. Yhtenä osana esitystä ovat luontokuvat, joiden avulla voit kokea rentoutuksen hetkiä.'

Ohjelma

Arkitodellisuuden kipupisteet

- ”kissa, koira ja kana”
- tutkimuksia hyvin / pahoinvoinnista
- huolten reppu ja miten se kevenee?
- perhepäivähoidon merkitys kriisiytyneen perheen lapsille
- työntekijän omasta hyvinvoinnista huolehtiminen

Kahvi tai teetauko

Voimaantumisen mahdollisuus

- läheiseni, ystäväni tai työkaverini kriisissä, miten autan?
- tunneviisaus ja hiljainen tieto – selviytymisen avaimet
- sosiaalista pääomaa; elämän tarinat sukupolvelta toiselle
- oravanpyörästä oravanpesään
- myönteisestä palautteesta voimaa
- luontokuvaaruno ”Helisee rannat”
- luontokuvateos ”Yhdessä”

Opintopäiviä pidettiin kokonaisuudessaan hyvinä. Paavo Kärkkäisen aamupäivän osuus oli tuonut uusia ajatuksia omaan työssä jaksamiseen ja lähes jokaisessa palautteessa oli maininta hänen erinomaisesta esityksestä.

'Paavo Kärkkäisen ajatukset omasta itsestä ja jaksamisesta. Myönteisyydestä.'

'Aamupäivä oli tosi hyvä, sillä on erittäin tärkeää oma jaksaminen. Tuli paljon mietittävää.'

'Luento oli tosi hyvä paras mitä on koskaan kuullut.'

'Tummanpunaisia ruusuja Paavo Kärkkäiselle runoista ja ajattelemaan laittaneista asioista.'

Toimintapajoista oli saatu uusia, hyviä ideoita työhön. Pajoihin olisi kaivattu lisää aikaa, nyt sitä oli n.25 min/paja. Kuntopajasta oli saatu rentoutumisvinkkejä. Palkka-asioita oli selvinnyt ja tietoutta niistä olisi toivottu enemmänkin.

'Tuli uusia ideoita paljon todella antoisaa.'

'Tuli niin paljon, että enempää ei olisi jaksanut.'

'Erittäin hyviä ideoita lasten kanssa touhuamiseen.'

'Antoi paljon ajattelemisen aihetta tavalliseen arkipäivään ja työhön myös.'

Opintopäivien, kuten muidenkin tilaisuuksien, joissa on ollut monesta kunnasta hoitajia, suurena antina on koettu vertaisuus, että on voinut keskustella saman ammattikunnan jäsenen kanssa välittämättä kuntarajoista. Päiviä pidettiin hyvin suunniteltuina. Tällaisia päiviä kaivattiin lisää!

Päiviin osallistui n. 250 perhepäivähoidon ammattilaista.

'Koko päivässä oli hyviä hetkiä paljon. Mukaan viemisiä.'

'Hyvää ruokaa ja aikaa ruokailuun.'

'Päivässä oli mielestäni hyvää, että perhepäivähoitaja sai jotain 'virkistystä' itselleen, mutta myös työkaluja perustyöhön.'

'Kerrankin jotain erikoista eikä aina pelkkää luentoja. Kiitos!'

5.2.3 Ammattitutkintoinfot

Ammattitutkintoinfoja on järjestetty yhteistyössä oppilaitosten kanssa. Oppilaitoksen edustajia on ollut Karstulan evankeliselta opistolta, Jyväskylän kristilliseltä opistolta ja Jyväskylän ammattiopistolta. Infoja on pidetty hoitajien työkokouksissa Keuruulla, Jyväskylässä neljä iltaa, Laukaassa ja Äänekoskella, Suolahden ja Äänekosken hoitajille sekä Jyväskylän maalaiskunnassa esimiehille johtoryhmässä. Ammatti-

tutkinto oli myös yhtenä aiheena perhepäivähoidon ohjauksen työkokouksessa maaliskuussa 2005. Infon tarkoituksena on ollut välittää hoitajille ja esimiehille tietoa perhepäivähoitajien ammattitutkinnosta, sen sisällöistä ja suorittamismahdollisuuksista. Tarkoituksena on ollut myös innostaa hoitajia ammattitutkinnon suorittamiseen. Ammatillisuus ja opintopäivät sekä osittain ammattitutkintoinfot toteutettiin yhteistyössä eri kuntien kesken, joten niissä toteutui kuntarajat ylittävä vertaistuki.

5.2.4 Retki lapsen ruokailun maailmaan - Tämän päivän lasten ruokailuun liittyvät haasteet päivähoitossa - tietoa ja vinkkejä ruokailutilanteisiin

Ruokailun teemapäivät järjestettiin yhteistyössä Verkostoituvan erityispäivähoito –hankkeen ja Jyväskylän kaupungin ravitsemuksen asiantuntijoiden kanssa 28.9. ja 29.9. 2005. Päivien ohjelma perustui paljolti ns. Sapere -menetelmään tutustumiseen. Riitta Cederberg Kuopiosta kertoi aistien merkityksestä ruokailussa. Ravitsemussuunnittelija Eeva Nykänen Jyväskylästä puhui lapsen ruokailutottumusten kehittymisestä. Iltapäivällä Salapoliisi Sapere ja KoeKeittiö esittäytyivät sekä Päivi Norvapalo Haukkaranan koulusta kertoi kokemuksia ruokailutilanteista erityislasten kanssa. Päiviin osallistui n. 100 henkilöä kymmenestä kunnasta. Päiviin oli kutsuttu laajasti päivähoidon henkilöstöä.

Järjestävä työryhmä lisättynä kiertävällä erityislastentarhanopettajalla kokoontui päivien toteutumisen jälkeen pohtimaan mahdollista jatkoa ruokailun teemanpäiville. Toteutettujen päivien palautteen pohjalta lähdetään suunnittelemaan uusia päiviä. Työryhmän koollekutsujaksi lupautui ravitsemusneuvoja Arja Sjöholm Jyväskylästä.

Monet päiviin osallistuneista kokivat saaneensa paljon hyviä käytännön ideoita ruokailutilanteisiin ja pitivät päivää monipuolisena. Ulkoiset puitteet Ortodoksikirkon juhlasalissa koettiin hyväksi (tila ja ruo-

kailu). Enemmän toivottiin aikaa ja paneutumista erityislasten ruokailuun sekä ongelmatilanteisiin ruokailussa.

Tilaisuudessa oli mielestäni hyvää:

'Aistien merkitys ruokailussa. Sai vinkkejä ja tietoa omiin ruokailutilanteisiin ryhmässä ja toisaalta sai tukea. Kokeileminen yhdessä aistien käyttöä oli mukavaa.'

5.2.5 Käynnit ryhmäperhepäiväkodeissa ja ryhmisläisten työkokous

Molemmat projektipäälliköt kävivät lähes kaikissa 'omien kuntiensä' ryhmäperhepäivähoitokodeissa. Näiden ryhmistyöntekijöiden kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta mietittiin ryhmisläisten oman työkokouksen sisältöä. Ryhmisläisten työkokous järjestettiin 1.10.2005 Jyväskylässä Sepänkeskuksessa. Aamupäivällä ryhmisläisten identiteetistä ja pedagogiikasta kertoi kouluttaja Tarja Väisänen. Iltapäivällä pienryhmissä mietittiin vuorohoitoa Tarja Väisänen ja pienryhmätyöskentelyä kiertävän erityislastentarhanopettajan Taru Kivijärven johdolla. Ryhmisläisten tapaaminen oli ainutlaatuinen maakunnassa ja se koettiin erittäin tarpeelliseksi. Jälleen kerran vertaistuki tuli oleelliseksi arvoksi tässäkin päivässä.

'Positiivinen, kannustava päivä. Arvostus nostaa ryhmiksen identiteettiä.'

'Sai vahvistusta, että toimimme hyvin ihan omalla tavalla.'

'Ensimmäistä kertaa oli ryhmiksen väelle suunnattu päivä. Sai kuulla miten muilla on mennyt ja millaista, erilaista voi ryhmiksessä olla.'

5.2.6 Koulutuksen ja työelämän yhteistyöryhmä

Koulutuksen ja työelämän yhteistyöryhmä aloitti toimintansa hankkeen kanssa samoihin aikoihin ja siihen osallistui edustajia muistakin kuin hankkeessa mukana olevista kunnista. Työryhmässä on ollut koulutuksen ja työelämän edustajia. Mukana on ollut opettajia neljästä oppilaitoksesta; Jyväskylän ammattioppilaitos (Kati Kaulio-Kuikka), Jyväskylän kristillinen opisto (Ulla Hintikka, Sanni-Maria Sirkka), Karstulan evankelinen opisto (Sirkka Hokkanen) ja Jämsän sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksesta (Merja Nousiainen). Työelämän edustajina on ollut päiväkodin johtajia ja päivähoiton esimiehiä (Tuula Dahlblom, Jkl mlk; Raija Parkkonen, Jyväskylä; Tuija Pajunen, Korpilahti, Ritva Niinioja, Muurame; Ilmi Luukkonen, Hankasalmi) sekä projektipäälliköt. Jossain vaiheessa työelämän edustajien määrä kuitenkin väheni niin, että tapaamisiin osallistui yksi päiväkodin johtaja projektipäälliköiden lisäksi. Ryhmän ensimmäisiä tavoitteita oli pohtia yhdessä perhepäivähoitajien ammattitutkintoon ja näyttöihin

liittyviä asioita. Tapaamisissa käytiin läpi muun muassa oppilaitosten näyttötehtäviä perhepäivähoitajan ammattitutkinnon eri osa-alueisiin. Ryhmässä pohdittiin perhepäivähoitajan ammattitutkintoa sekä koulutuksen että työelämän näkökulmasta ja perhepäivähoidon ajankohtaisia kysymyksiä. Tapaamiset ovat olleet myös oppilaitoksille yksi tapa tehdä yhteistyötä ja keskustella keskenään. Työryhmä kokoontui seitsemän kertaa hankkeen aikana. Jatkossa tapaamiset ovat harvemmin, kaksi – kolme kertaa vuodessa ja vastuu niiden järjestelyistä siirtyi hankkeen päättyessä oppilaitoksille.

5.3 Kuntakohtaiset työssä jaksamisen tukemisen toiminnot, vertaistuki ja tietoutta työhön

Hankekunnissa on toteutettu erilaisia asioita työssä jaksamisen ja vertaistuen toteutumiseksi sekä ammatillisen tietouden lisäämiseksi. Näitä asioita on ollut tiimityöskentely, toimintapajat, lapsihavainnointi Läsnä lapsen arjessa –illat, varhaiskasvatus- ja turvallisuusillat.

5.3.1 Tiimityöskentely

Mikä on tiimi?

Tiimit koostuvat ihmisistä, jotka tekevät tavoitteellisesti työtä yhdessä. Tiimillä on tarkoitus saada aikaan, tuottaa ja luoda jotakin. Se on oikeutettu tekemään päätöksiä toiminnastaan ja sillä on tarvittavat välineet käytännön työn tekemiseen esim. ihmisiä, aikaa välineet jne. Vastuu työn tuloksista kannetaan yhdessä tiimin jäsenten kesken. Tiimin jäsenet ottavat henkilökohtaisesti vastuuta ja ovat sitoutuneita ryhmään. Hyvin toimivan tiimin henkinen ilmapiiri on turvallinen ja se pystyy toimivaan ja rakentavaan vuorovaikutukseen. Tiimi on oppiva yhteisö, jonka on osattava sopeuttaa toimintansa perusteltuihin ulkoisiin vaatimuksiin.

Miksi tehdä tiimityötä?

Kun tehdään tiimityötä, tulee eri työntekijöiden ammattitaito laajemmin käyttöön ja työn tuloksellisuus lisääntyy. Toimiva tiimi pystyy kehittämään omaa työtään ja keksimään uusia työmenetelmiä. Tiimityössä työn johtaminen muuttuu kontrolloinnista konsultoinniksi.

Henkilöstö sitoutuu paremmin tehtäviin ja tuloksiin.

Miten tiimityötä tehdään?

Tiimityöhön siirryttäessä on avainasioina asenne ja kyky tulla toimeen ihmisten kanssa. Kun tiimityöskentelyä aloitetaan, se vaatii aikaa ja paljon muuttumista sekä ihmisissä että olosuhteissa.

Kun tiimille annetaan vastuuta ja valta hoitaa asioita itsenäisesti, syntyy yhteinen sitoutuminen ja vastuuseen kasvaminen. Tiimissä on hyvä opetella vuorovaikutustaitoja!

5.3.2 Hankkeessa toteutettu tiimityöskentelyn tukeminen

Tiimityöskentelyn pohjana oli Äänekoskella järjestetty Yhteistoimintapäivä tiimityöskentelystä. Päivän vetäjänä toimi TtM, opettaja, työyhteisövalmentaja Riitta Räsänen. Yhteiseen päivään osallistui perhepäivähoitajia ja perhepäivähoidon esimiehiä Laukaasta, Suolahdesta ja Äänekoskelta. Päivän aikana pohdittiin tiimityöskentelyn periaatteita ja sen karikoita. Lisäksi mietittiin toimivan työyhteisön peruspiireita ja voimavarojen kehittämistä sekä tiimin pelisääntöjen sopimista.

Tiimityöskentelyä lähdettiin työstämään yllä mainituissa kolmessa kunnassa: Laukaassa, Suolahdessa ja Äänekoskella. Yhteistä lauantapäivää vietettiin Laukaan ja Suolahden perhepäivähoitajien kanssa Äänekoskella. Laukaassa tiimityöskentelyä on tehty jo pidemmän aikaa, joten tarkoituksena oli syventää työskentelyä. Laukaassa toimii kuusi tiimiä, jotka kokoontuivat hankkeen henkilön ollessa mukana yhdestä neljään kertaan. Henkilöitä tiimeissä on neljästä kahdeksaan. Tiimeissä käsiteltiin tiimin pelisääntöjä, vuorovaikutusta tiimissä, millainen tiiminjäsen olen ja miten tuen toisen ja omaa itsetuntoa. Lisäksi mietittiin mikä on omassa työssä palkitsevaa ja mikä turhauttavaa ja raskasta. Työn suunnittelua sekä työyhteisön ja tiimin kehitysvaiheita pohdittiin myöskin tiimeissä.

Tiimityöskentelyssä on käytetty seuraavaa materiaalia: Työväen Sivistysliiton 'Tukeva tiimi-opas' tiimin jäsenille, Riitta Räsänen materiaalia sekä kirjaa Brad Absetz 'Tehdään yhdessä'.

Äänekosken perhepäivähoidon esimiehet olivat pohtineet tiimityöskentelyn toteuttamista perhepäivähoidossa. Yhteisten keskustelujen pohjalta päätettiin aloittaa tiimitoiminta yhteistoimintapäivällä Tiimityöskentelystä helmikuussa. Kunnassa on ollut jonkin verran jo tätä ennen tiimityötä, esimerkiksi viisi vuorohoitajana työskentelevää ja Konginkankaan alueella työskentelevät neljä perhepäivähoitajaa muodostivat jo luontevasti omat tiimit. Aiheeseen paneuduttiin lisää maaliskuussa pidetyssä iltatapaamisessa, jossa pohdittiin perhepäivähoitajan perustehtävää, mikä on omassa työssä tärkeintä. Perhepäivähoidon ohjaaja oli miettinyt tiimijakoa perhepäivähoitajille lähinnä asuinalueiden mukaan ja illan päätteeksi toteutettiin jako. Asiaan palattiin parin viikon päästä, jolloin pohdittiin tiimityöskentelyn etuja ja mitä mahdollisuuksia siinä on, laskettiin yhteistä työkokemusta. Tiimit sopivat myös omia pelisääntöjään ja valitsivat tiimeille vastuuhenkilöt. Tärkeitä arjen toimintaan liittyviä asioita tiimeissä on esimerkiksi perhepäivähoitajien vuosilomat ja varahoitojenjärjestelyt, tiedottaminen, yhteinen toiminta ja suunnittelu. Myös vertaistukea ja asioiden jakamista pidettiin tärkeinä. Tämän jälkeen tiimit ovat kokoontuneet itsenäisesti ja perhepäivähoidon ohjaajan johdolla. Projektipäällikkö oli syksyllä 2005 mukana kahdessa tiimitapaamisessa. Perhepäivähoitajien tiimit ovat hyvin erilaisia, osa on kokoontunut jo aiemminkin ja toiset vasta opettelevat yhdessä työskentelemistä. Mutta toivottavasti jotain on saatu alkuun ja se lähtee elämään edelleen osana perhepäivähoidon toimintaa.

5.3.3 Toimintapajat, toimintaterapeutti Anitta Hiekkataipale, Jyväskylä

Johdanto

Toimintapajojen tarkoituksena on ollut antaa perhepäivähoitajille tietoa ja työvälineitä lapsen kehityksen tukemiseen käytännön kokemuksen kautta. Useimmilla hoitajilla on ollut takanaan useimpien vuosien työkokemus, joka on luonut työhön omanlaisensa rutiinin. Aina ei kuitenkaan täysin ymmärretä, mistä lapsen pulmat johtuvat ja mitä asialla voisi tehdä.

Lasten toimintaterapian keskeinen tavoite on tukea lasta leikin kautta omatoimiseen ja itsenäiseen toimintaan. Leikki on lapsille luontaista toimintaa, jonka kautta hän oppii ja kehittyy. Leikkiessä lapset käsittelevät heille uusia asioita. Lapset tutkivat ympäristöä niillä aineksilla, mitä heillä on saatavilla. Ne voivat olla aikuisen luomia välineitä tai luonnon materiaaleja, joita he muuttavat ja käyttävät leikkiensä tarkoituksiin. Leikin kautta lapsi huomaamatta harjoittaa sosiaalisia vuorovaikutus-, itseluottamus- ja motorisia perustaitoja, jotka ovat edellytyksenä uuden asia oppimiselle, esim. - lukemiselle ja kirjoittamiselle. Kun lapsella on vaikeuksia suorittaa jokin toiminta, tärkeää on selvittää syy, miksi toiminta ei onnistu. Esimerkiksi jos lapsi jatkuvasti liikkuaessaan kaatuilee, törmäilee ja liikkuminen on hyvin holtitonta tai paikallaan istuminen ei onnistu, voidaan toimintaa analysoida, eli miettiä mitä valmiuksia liikkuminen (kävely, juokseminen) ja paikallaan oleminen (istuminen) edellyttävät (mm. sujuvasti toimiva tasapaino- ja liikeaistijärjestelmä, asentoaistia – oman kehon hallinta).

Toiminta

Osallistujia pajoissa on ollut 9-20 henkeä kerralla. Pajat ovat toteutuneet joko päiväkodeilla, kouluilla tai vanhusten palvelukodissa. Kestoltaan ne ovat olleet 1.5h -2h. Syksyllä 2004: Jyväskylä (8 pajaa), kevät 2005: Keuruu (4 pajaa), Laukaa (3 pajaa) ja syksyllä 2005: Äänekoski (2 pajaa), Keuruu (4 pajaa), Laukaa (5 pajaa) ja Jyväskylän maalaiskunta (1 paja). Opintopäiviä (aiheena työssä jaksaminen) on kolme yksi Suolahdessa, kaksi Jyväskylän Laajavuoressa. Suolahden opintopäivillä mukana on ollut myös neljä toimintaterapeutti opiskelijaa. Toimintapajoissa on ollut 5-7 työskentely pistettä, leikki- illassa työstimme iltaa päiväkodilla kuvatun lasten leikkivideon kautta, opintopäivillä hoitajat ovat saaneet käytännön keinoja ja vinkkejä arkeen (miten toimitit vilkkaan lapsen kanssa, pallot jokapäiväiseen käyttöön, metsän ihmeellinen maailma, kierrätystavaran monipuolisuus ja kädentaitojen tukeminen).

Toimintapajoissa olemme työskennelleet joko kaikki yhdessä tai pienemmissä ryhmissä. Alkuun on ollut pieni esittely kierros, jossa jokainen on kertonut mm. minkä ikäisiä lapsia heillä on hoidossa. Esittelykierroksen jälkeen on ollut teemaan liittyvä teoria osuus. Tämän jälkeen on ollut yhdessä leikkimistä esim. ”Oman kehon tuntemus ja tunto tutuksi” pajassa olemme aloittaneet pienimuotoisella aivojum-

palla ja hei keho leikillä. ”Kynätaidot hukassa” pajassa, jokainen on aluksi saanut korttien kautta kertoa kuulumisia ja sen jälkeen olemme yhdessä tutustuneet pallojen ihmeelliseen ja kiehtovaan maailmaan. Leikki-illassa olemme aloittaneet yhteisellä esittely kierroksella. Pienempiin ryhmiin jakautumiset ovat tapahtuneet leikin kautta. Toimintapajoissa hoitajat ovat saaneet itse kokeilla esim. miltä tuntuu partavaahdon tunnustelu, mannaryyneihin piirtäminen, silmät kiinni makaronien seasta esineen etsiminen tai palloilla hierominen. Kokeilemisen lisäksi hoitajat ovat saaneet tietoa, siitä miksi tämä menetelmä on hyvä ottaa mukaan arjentoimintaan. Tarvittavat materiaalit ovat pääasiassa olleet kierrätys materiaaleja. Pajat ovat loppuneet joko yhteiseen leikkiin tai rentoutukseen. Hoitajat ovat saaneet pajoista yhteenvedon, jossa on pähkinänkuoressa teemaan liittyvä teoria osuus ja illan aikana käydyt menetelmät ja niiden merkitys lapsen kehityksen tukijana.

Pajojen teemat

Toimintapajoissa on ollut kaksi teemaa. Ensimmäisillä kerroilla olemme käyneet läpi kehonkaavaa eli kehon hahmottamista (laajoja, isoja liikkeitä). Toisella kerralla teemana on ollut silmä- käsiyhteistyötä (pientä, tarkkaavaisuutta) vaativat toiminnat. Näiden lisäksi on ollut yksi leikki-ilta ja yksi opintopäivä (kaksi tulossa).

Ensimmäisessä teemassa on ollut aiheena ”Oman kehon tuntemus ja tunto tutuksi” (tuntoaistin merkitys leikille, vuorovaikutukselle, käyttäytymisen hallintaan ja kehonhahmotukseen). Tuntoaistijärjestelmä vaikuttaa voimakkaasti ihmisen fyysiseen, psyykkiseen ja emotionaaliseen toimintaan. Tuntoaistimusten avulla pystymme toimimaan jäsenyneesti. Tuntoaisti on valtava aistijärjestelmä, jonka välityksellä saamme tietoa, jota tarvitsemme näköhavaintojen tekemisen, motorisen ohjailun ja kehonhahmotuksen lisäksi myös kouluoppimiseen, turvallisuudentunteen saavuttamiseen ja sosiaalisten taitojen kehittymiseen. Oman kehon hyvä tuntemus ja ensimmäiset onnistumisen kokemukset liikkeessä antavat tukevan aistilaudan tulevien vuosien oppimiskokemuksille. Lapsen kehonhahmotus alkaa ensimmäisestä hoita-

jansa kosketuksista. Koskettaminen auttaa lasta käsittämään oman kehonsa ääriviivat. Kehonsa hyvin tunteva ja hallitseva lapsi on rohkea ja yritteliäs. Kehonhallinta vaikuttaa myös itsetuntoon ja kuvaan itsestä oppijana. Motoriset toimintamallit kehittyvät esikouluun mennessä. Koulun aloittaminen vaatii lapselta paljon taitoja, joiden sujuvuus vaikuttaa koulussa pärjäämiseen.

Toisessa teemassa on ollut aiheena ”kynätaidot hukassa?”

Kynätyöskentelyn vaikeus voi näkyä lapsilla hyvin eritavoin. Kynäote viisivuotiaalla voi olla vielä kokonaisvaltainen (nyrkissä), niin että lapsi painaa kynällään paperin puhki tai ote kynästä on hyvin hento, jolloin kynäjälkeä on vaikea paperista erottaa. Lapsi saattaa vaihtaa kynää vielä kädestä toiseen, joten kumpikaan käsi ei ole työskentelyssä taitava. Mallista jäljentäminen ei onnistu. Lapsen käsi väsy tavallista nopeammin. Jos, lapsi ei ole kiinnostunut kynätyöskentelystä tai työskentelyssä huomataan jotakin em. pulma, on syytä asiaan puuttua. Ongelmat kynätyöskentelyssä voivat ennakoida kirjoittamisen vaikeuksia koulussa ja myös laajempia oppimishankaluuksia.

Leikki

Lapset juoksevat, laulavat, kiepsahtavat, paiskivat, riitelevät, tappelevat, istuvat hiljaa, rakentavat palikoilla, nauravat, värittävät, kiipeilevät, putoavat, itkevät ja taas juoksevat, nauravat, riitelevät ja niin edelleen. Kaikki tämä kuuluu lasten leikkiin. Leikistä puhutaan paljon, mutta sen merkitystä toisinaan vähätellään ja aliarvioidaan. Lapsi alkaa leikkiä omien tarpeiden vuoksi, ei ulkopuolisen tahon tai tavoitteen vaatimuksesta, joten ketään ei voi pakottaa leikkiin. Leikkiminen onnistuu vain silloin kun lapsi itse

päättää osallistu leikkiin. Normaalisti leikkiminen on lapselle luontainen tapa toimia, jolla on merkittävä tekijä kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja se motivoi lasta. Leikin avulla lapsi voi kokeilla pelottavia asioita ja palata todellisuuteen. Leikkiessään lapsi tutustuu ympäristöönsä ja siten hän oppii uusia asioita. Sensomotoriset taidot, vuorovaikutustaidot, ongelmien ratkaisu kyky, pettymyksen sietokyky, mielikuvituksen käyttäminen ja keskittyminen kehittyvät.

Pohdinta

Toimintapajojen tavoitteena on ollut tukea ja ohjata perhepäivähoitajia työssään. Toimintapajaillat ovat koostuneet teoriaosuuden lisäksi luovista terapeuttisista toiminnoista. Toimintapajojen tarkoituksena on ollut motivoida perhepäivähoitajia syventämään tietämystään lapsen kehityksestä ja lisäämään omaa asiantuntemustaan lapsen kehityksen tukijana. Teemat olen valinnut siten, että ne tukevat lapsen kehitystä monipuolisesti ja toimintoja on mahdollista toteuttaa päivittäisissä leikkitoiminnoissa. Leikki on lapsen luontainen tapa käsitellä ja oppia uusia asioita. Sisällöltään aiheet ovat linkittyneet toisiinsa, mutta painotusalueet ovat vaihdelleet.

Palaute illoista on ollut hyvä. Hoitajat ovat mm. todenneet, että: ” *On hyvä saada konkreettista tietoa*”. ”*Jää paremmin mieleen hyvin kun itse tekee*”. Illoissa on pystynyt vaistoamaan hoitajien innostuksen toimimiseen. Osa hoitajista on sisäistänyt menetelmät ja ottanut niitä arjen toimintaan mukaan. Eräs hoitaja kertoi puolivuotta pajaillan jälkeen, että: ”*Nyt lapsi on alkanut habmottamaan, että hänellä on myös jalat, kun olen alkanut käyttämään illassa tuotuja menetelmiä*”. Vastaavasti eräs hoitaja totesi, että hänen ns. kosketusarka lapsi sietää nyt kosketusta kun hän on alkanut käyttämään pajoista saatuja keinoja. Palautteena on tullut myös, että: ”*Nyt on uudet lapset, ei ole aikaa ollut käydä menetelmiä*”. Tai, että: ”*Perusasioiden pyörittäminen vie kaiken ajan*”.

Tänä päivänä lapsilla todetaan oppimisvaikeuksia koulussa entistä useammin. Johtuuko se siitä, että lapsia tarkkaillaan entistä tarkemmin, vai ovatko oppimisvaikeudet todella lisääntyneet? Syitä asiaan on varmasti useita. Yksi eniten esille tullut on motoristen taitojen osaamattomuus, johon yhtenä tekijänä vaikuttaa mm. harjoittelun vähyyys. Perinteiset liikuntaleikit ovat jääneet videoiden ja tietokonepelien varjoon. Paikasta toiseen kuljetaan autolla tai vielä neljävuotiaita kuljetetaan rattailla. Luonnossa liikkuminen on vähäistä. On todettu, että liikkuva lapsi oppii liikkumatonta paremmin. Lapsi oppii sitä tehokkaammin, mitä useampia aisteja hän tiedon saamiseen joutuu käyttämään. Liikkumisen kautta myös lapsen minä kuva vahvistuu. Kömpelyys lisää perusturvattomuutta, joka alentaa myös minä kuvan kehitystä. Lapsi alkaa herkästi vältellä hänelle vaikeita toimintoja. On tärkeää, että kasvattaja mahdollistaa

lapselle ympäristön, jossa lapsi voi leikkiä ja touhuta turvallisesti. Tärkeää on myös luoda lapsen rohkeutta positiivisen ja rakentavan palautteen kautta.

Yhteistyö Pelastetaan perhepäivähoito hankkeen parissa on ollut kaiken kaikkiaan hyvin antoisaa aikaa. Pajojen suunnitteleminen on ollut itselle hyvin opettavaista. Tärkeää on ollut huomioida mm. mikä on käytännössä mahdollista (tilat ovat joko mahdollistaneet tai rajoittaneet toimintaa, mikä on ollut hoitajien kunto, minkä ikäisille lapsille menetelmä on kohdistettu). Koen, että paja toimintaan on ollut tarvetta. Pajoissa tuodut toiminta menetelmät hoitajien on helppo linkittää päivittäiseen arjentoimintaan. Hienoa on ollut nähdä miten yli 25v perhepäivähoitajantyötä tehneet hoitajat ovat edelleenkin motivoituneet työhönsä. On ollut ilo viettää yhteisiä pajailtoja heidän kanssaan. Jompikumpi projektipäälliköistä on ollut mukana hoitajille järjestetyissä illoissa.

5.3.4 Lapsihavainnointi - Läsä lapsen arjessa

Syksyllä 2005 järjestettiin kolme iltaa perhepäivähoitajille lapsihavainnoinnista ja Läsä lapsen arjessa -hankkeesta Jyväskylän eri alueilla. Osallistujia näihin iltoihin oli kaikkiaan 71 päivähoiton työntekijää, joista suurin osa oli perhepäivähoitajia. Jyväskylän kaupungin kiertävä erityislastentarhanopettaja Sari Rannila kertoi hankkeesta ja samalla keskusteltiin lapsihavainnoinnista ja sen merkityksestä erityisesti perhepäivähoitajan työlle. Illoissa tutustuttiin myös VARSU-materiaaliin.

Kiertävä erityislastentarhanopettaja Sari Rannila, Jyväskylä:

LÄSNÄ LAPSEN ARJESSA – LASTEN TOIMINTAPERUSTAINEN OHJAUS – LYHYESTI

Ajatus ”arki arvoonsa” oli ”punaisena lankana” Jyväskylän kaupungin lasten päivähoitopalveluiden erityis päivähoiton kehittämishankkeessa, *Läsä lapsen arjessa*. Hanke kesti kaksi toimintavuotta, 2003 – 2005. Hanke oli suunnattu pienten, alle kolmivuotiaiden lasten kanssa työskenteleville päivähoiton ammattilaisille. Mukana oli perhepäivähoitajia ja päiväkotien henkilöstöä.

Hankkeen tavoitteena oli mm. tehostaa päivähoiton sisällöllistä osaamista lapsen varhaisen kehityksen seuraamiseksi ja tukemiseksi. Mukana olleet päivähoiton työntekijät arvioivat lapsen kehityksen ohella myös omaa työtään ja työtapojaan. Päivähoiton arki pyrittiin järjestämään lapsen kasvua ja kehitystä tukevaksi. Arjen tilanteiden havainnointi on tärkeää. Havaintojen pohjalta asetetaan tavoitteet niin lapsiryhmän toiminnalle kuin yksittäisen lapsen tarpeille. Tavoitteet lähtevät lapsen arjesta. Arjessa tapahtuva

pienen, alle kolmivuotiaan lapsen havainnointi mahdollistaa lapsen tarvitseman tuen antamisen riittävän varhain.

Havainnoinnin avulla saadaan tietoa lapsen kehitystasosta, löydetään hänen vahvuutensa ja tarpeensa. Havainnointi on yksi päivähoidon perustehtävistä. Se on lapsilähtöisen suunnittelun sekä perheiden kanssa tehtävän yhteistyön pohja. Kasvatuskumppanuuden hengessä perheillä on oikeus saada lapseltaan asianmukaista tietoa päivähoidosta.

Havaintojen kirjaaminen / dokumentointi takaa sen, että pitäydytään tosiasioissa, eikä muisti pääse muuttamaan asioita. Lapsen kehityksen muutokset huomataan, kun asiat on kirjattu. Lisäksi faktat on helppo välittää mahdollisille muille yhteistyökumppaneille.

Läsnä lapsen arjessa – hankkeessa opeteltiin havainnointia VARSU – arvioinnin avulla. VARSU, varhaisen oppimaan ohjaamisen suunnitelma toimii työvälineenä, kun lapsen oppimista ja kasvatusta arjen puitteissa halutaan edistää. Tähän liittyy kiinteästi toimintaperustaisen ohjauksen periaate, jonka mukaan kaikessa toiminnassa noudatetaan vastavuoroisuuden periaatetta. Lapsen aloitteellisuus toiminnassa on keskeinen. Lapsen tavoitteiden mukainen harjoittelu toteutetaan osana arkirutiineja, luonnollisissa oppimistilanteissa. Tavoitteena on lapselle tärkeiden, toiminnallisten taitojen kehittäminen. Päivähoitohenkilöstön tulee olla tietoinen arjen tilanteiden käyttökelpoisuudesta oppimisessa.

Vaikka *Läsnä lapsen arjessa* – hanke onkin päättynyt, sen aikaan saamat idut itävät. Iduista kasvavat versot vähitellen läpi päivähoitokentän. Kyse on vuorovaikutuksesta. Sillä ilmapiirillä, missä lapsi saa oppia, on merkitystä siihen, mitä ja miten hän oppii. Seuratessamme lasta saatamme itsekkin oppia jotain. Vanha viisaus ”kaikki oppii kaikilta” on totta.

Hankkeesta lisää Jyväskylän kaupungin sosiaali- ja terveystalvelukeskuksen raporttisarjassa 3 /2005.

Illat saivat seuraavanlaista palautetta:

’Oikeaa käytännön asiaa. Hyvä muistutus havainnoinnin tärkeydestä.’

’Asiasisältö innostava ja mielenkiintoinen, asian esitys hyvin konkreettisella ja hausalla tavalla. ’Osallistuminen aktiivista myös keskusteluun ja kommentointiin.’

’Tieto lapsen havainnoinnin ”tärkeydestä”. Muistiinpanot → yhteistyö vanhempien kanssa.’

’Kiitos innostavasta illasta.’

’Mielenkiintoinen ilta, ajatuksia herättävä.’

’Innostunut esitelmöitsijä esitti selkokielellä ja havainnoin myös.’

5.3.5 Varhaiskasvatusillat

'Varhaiskasvatussuunnitelma perusteet on valtakunnallinen varhaiskasvatuksen ohjauksen väline. varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjana ovat valtioneuvoston periaatepäätöksenä 28.2.2002 hyväksymät varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset, joka sisältävät yhteiskunnan järjestämisen ja valvovan varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet ja kehittämisen painopisteet.' (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, s.5).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet muodostavat valtakunnallisesti lasten hyvinvointia, kasvua ja oppimista edistävän kokonaisuuden yhdessä esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden kanssa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyvinvoiva lapsi ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen. 'Varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämäntilanteissa tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Tarvitaan vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten kiinteää yhteistyötä, kasvatuskumppanuutta, jotta perheiden ja kasvattajien yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden'(Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, s. 9).

Varhaiskasvatussuunnitelma tehdään kunta-, yksikkö- ja yksilötasolla. 'Yksikön varhaiskasvatussuunnitelma on kunnan suunnitelmaa täydentävä, ja siinä kuvataan toimintaympäristön ja yksikön erityispiirteitä ja painotuksia. Yksikön suunnitelma täydentyy ja tarkentuu vähitellen. Toteutunutta toimintaa dokumentoidaan ja arvioidaan määräajoin. Varhaiskasvatussuunnitelma on yksi keskeinen perusta kun luodaan hyvä ja toimiva vanhempien ja henkilöstön muodostama kasvatuksellinen yhteisö.'

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita mietittiin hoitajien illoissa. Niiden tavoitteena oli saada alkutietoutta vasutyöskentelystä, vasu-peilaus työkaluna tutuksi. Vasu-peilaus on Liisa Heinämäen materiaalia vasutyöskentelyyn. Laukaassa iltoihin osallistui 32 hoitajaa ja kaksi esimiestä.

5.3.6 Turvallisuusillat

Karstulassa järjestettiin kaksi turvallisuusiltaa; yksi keväällä -05 ja toinen syksyllä -05. Niihin osallistui n. 26 perhepäivähoitajaa esimiehineen/ilta Karstulasta, Kivijärveltä ja Kyyjärveltä. Illoissa pohdittiin seuraavia kysymyksiä ryhmissä: Mitä lapsen turvallisuutta uhkaavia tekijöitä olet kohdannut/voit kohdata työssäsi?, Miten ehkäiset turvallisuutta vaarantavat tilanteet?, Miten toimit turvallisuutta vaarantavissa tilanteissa?, Mitkä lait meitä velvoittavat työntekijöinä? Turvallisuusilloissa on paljon keskusteltu esiope-

tusikäisten itsenäisestä kulkemisesta hoitopaikasta toiseen kesken päivän ja siitä on keskusteltu Kuntaliiton ohjeistuksen pohjalta, joka ei ole mitenkään yksiselitteinen. Lisäksi on pohdittu turvallisuussuunnitelman tekemistä, mallina on käytetty Jyväskylän maalaiskunnassa tehtyä turvallisuussuunnitelmaa.

Myös Suolahdessa pidettiin syksyllä 2005 perhepäivähoitajille ilta turvallisuusasioista. Illan pohjana toimi perhepäivähoidon ohjaaja Milla Ojalehdon työstämä 'Turvallisuusohjeita perhepäivähoitajille'. Illan aikana keskusteltiin runsaasti erilaisista turvallisuuteen vaikuttavista tekijöistä ja uhkatilanteista sekä siitä, miten niihin voi valmistautua.

5.4 Ohjauksen kehittäminen

Ohjauksen kehittäminen on ollut yhtenä tavoitteena hankkeessa. Se on kuitenkin jäänyt vähemmälle, siksi, että hankkeen aika on kovin lyhyt ja tietoisesti on tartuttu hoitajille suunnattuihin tavoitteisiin aktiivisemmin. Lisäksi Merikosken kuntoutus- ja tutkimuskeskuksessa on meneillään STM:n hanke perhepäivähoidon ohjauksesta, joka tuottaa materiaalia nimenomaan ohjauksen kehittämiseen. Joitakin tilaisuuksia kuitenkin järjestettiin Pelastetaan perhepäivähoito –hankkeessa erityisesti ohjauksen kehittämiseksi. Ohjaus on myös ollut monissa keskusteluissa esillä perhepäivähoidon esimiesten ja projektipäälliköiden kesken.

5.4.1 Perhepäivähoidonohjauksen työkokoukset

Työkokouksia järjestettiin kaksi hankkeen aikana: 10.3. ja 24.10.2005. Keväällä aiheina oli perhepäivähoitajien ammattitutkinto ja perhepäivähoidon ohjaus/kotikäynnit sekä ajankohtainen tietous hankkeesta. Edustajat Jyväskylän aikuisopistolta, Jyväskylän kristilliseltä opistolta ja Karstulan kansanopistolta olivat kertomassa perhepäivähoitajan ammattitutkinnosta, siihen valmistavasta koulutuksesta ja näyttötutkinnosta. Toisena aiheena olleesta perhepäivähoidon ohjauksesta ja erityisesti kotikäynneistä puhui yliopettaja Marjo Martikainen Jyväskylän ammattikorkeakoulusta. Syksyn työkokouksessa oli projektipäällikkö Sanna Parrila kertomassa pedagogisesta ohjauksesta ja lisäksi kerrottiin hankkeen arvioinnin tuloksista. Päiviin osallistui yhteensä 44 perhepäivähoidon esimiestä ja koulutuksen edustajaa. Näissäkin päivissä osallistujien mielestä on ollut tärkeää toisten tapaaminen ja erilaisten käytäntöjen jakaminen sekä niistä keskusteleminen.

5.4.2 Yhteishenkilöryhmä

Hankkeen yhteishenkilöryhmä on myös osaltaan toiminut perhepäivähoidon ohjauksen vertaisryhmänä, jossa on paljon keskusteltu nimenomaan ohjaukseen liittyvistä asioista ja käytännöistä eri kunnissa. Ryhmässä on myös jaettu ohjaukseen liittyvää materiaalia ja työstetty yhteisiä lomakkeita. Yhteishenkilöryhmästä ja sen työskentelystä on tarkemmin luvussa 3.4.

5.4.3 Perhepäivähoidon ohjauksen pienryhmä

Helmikuussa 2005 käynnistettiin perhepäivähoidon ohjauksen pienryhmätoiminta. Mukaan lähti kolmesta kunnassa yhteensä kuusi perhepäivähoidon esimiestä. Ohjauksen pienryhmä on kokoontunut kuusi kertaa. Tapaamiset on pidetty kiertävästi osallistujien toimipisteissä ja näin tutustuttu myös eri kuntien toimintaan. Kokoontumisissa on pohdittu pedagogista ohjausta, perhepäivähoidon brändiä ja kehittämistä ja erityisesti esimiehen roolia siinä. Oleellista tapaamisissa on ollut vertaistuki; mukana on ollut sekä pitkään että vähemmän aikaa ohjaustyötä tehneitä ohjaajia suurista ja pienistä kunnista. Ryhmän pohdintoja pedagogisesta ohjauksesta käytettiin pohjana myös perhepäivähoidon ohjauksen työkokouksen suunnittelulle. Viimeisessä tapaamisessa pohdittiin myös ryhmän jatkoa; toiminta voisi jatkua itseohjautuvasti, nyt tapaamisista vastasivat projektipäälliköt.

5.4.4 Kysely ohjauksesta yhdessä esimiesalueella

Yhdellä esimiesalueella tehtiin kysely perhepäivähoidon ohjauksesta hieman tarkemmin, koska hoitajat olivat sitä mieltä, että koko kunnan hoitajille tehty kysely ei antanut heidän alueestaan oikeaa kuvaa. Kyselyyn osallistui 10 perhepäivähoitajaa. Näiden hoitajien mielestä **oleellista perhepäivähoidon ohjauksessa on luottamus** kummankin osapuolen välillä (hoitaja/ohjaaja), ohjaaja on **tarvittaessa tavoitettavissa** ja hän **tukee** sekä **kannustaa** jaksamaan työssä. Myös **säännöllisyys tapaamisissa** ja **asioiden joustava sujuminen** nousivat esiin oleellisina asioina. **Lisää tukea kaivattiin erityislasten kohdalla**, erityisesti nopeampaa apua/tukea.

Kysyttäessä **miten kuvailisit hyvää ohjausta** he kiinnittivät huomiota seuraaviin asioihin: **tiedon jakamiseen, vastuun antamiseen alaisille, asioiden joustavasti sujumiseen sekä välittömään että asialliseen yhteishenkeen.** **Luottamus** nousi tässäkin esille tärkeänä asiana, myös **palkitseminen** sanallisesti hyvin tehdystä työstä oli oleellista. Toisaalta pidettiin tärkeänä **rehellistä palautetta**, jotta voi kasvaa työssä. Hoitajat pitivät tärkeänä, että **ohjaaja tuntee alaisensa** ja siten hän voi antaa heille

asiaan kuuluvaa palautetta työn tekemisestä. **Huumorintajua** pidetään tärkeänä esimiehen ominaisuutena.

Kyselyssä oli myös **perhepäivähoidon kehittämiseen** liittyvä kysymys alueellisesti, kuntakohtaisesti ja valtakunnallisesti. **Oamalla alueellaan** nämä hoitajat halusivat kaikki taidot ja osaamiset rohkeasti esille. Ehdotettiin kokoontumisia hoitajien kesken muutaman kerran vuodessa, joissa voitaisiin jakaa jokaisen osaamisalueita toisille. Enemmän tutustumista toisten hoitoryhmiin ja esimerkiksi kimppapäiviä työn tekemiseen ehdotettiin myös. Varahoitoa haluttiin kehittää edelleen, niin, että se olisi vain yhdessä paikassa.

Kuntakohtaisesti kaivattiin lisää arvostusta ammattiin. Palkallisen hoitovapaan saamista alle 10 – vuotiaan lapsen sairastuessa pidettiin tärkeänä. Palkka ei joidenkin mielestä vastaa työn vaativuutta. Lisäksi ehdotettiin starttirahaa, vaaterahaa ja jonkin suuruista remonttilisää, kun on tehnyt työtä 5, 10, 15, 20 vuotta jne.

Valtakunnallisesti toivottiin kiinnitettävän **edelleen huomiota palkkaukseen ja kulukorvauksiin** sekä **verotukseen**. Lisäksi haluttiin pitää perhepäivähoito edelleen kodinomaisena, ihmisläheisenä, kiireettömänä hoitomuotona ja, että henkilöstöllä olisi tarvittava koulutus. Tarkemmin ei kerrottu mikä on tarvittava koulutus.

Perhepäivähoitajan **työn hyviä puolia** tiedusteltiin kyselyssä. Kaikissa vastauksissa tuli esiin **työn itsenäisyys**, kuitenkin pidettiin tärkeänä, että **halutessaan voi olla tekemisissä työkavereiden kanssa** enemmän tai vähemmän. Työn **itsenäistä suunnittelua** pidettiin tärkeänä hyvänä puolena ja **pieniä hoitoryhmiä**. Pienet hoitoryhmät koettiin tärkeänä siksi, että **tutustuu nopeasti lapsiin ja vanhempiin** sekä voi **antaa lapsille turvallisuutta ja aikaa omassa rauhassa**. ”**Lyhyt työmatka**” koettiin myös hyväksi puoleksi hoitajan työssä. **Ulkoilu** oli luontaisetu ja **lapsilta saatua välitöntä palautetta** omasta työstä arvostettiin. Hyvänä asiana pidettiin omien lasten mahdollisuutta olla kotona, kun toimii hoitajana. Hoitajan perheen mukana oloon ja kodin jakamiseen haluttiin kiinnittää huomiota.

5.5 Perhepäivähoidon näkyvyys ja julkisuus

Hankkeen yhtenä tavoitteena oli lisätä perhepäivähoidon tunnettavuutta ja arvostusta. Suomen kuva-lehdessä (18/2004) olleessa artikkelissa Ammattien arvostuksesta perhepäivähoitajan ammatti oli kolmanneksi nopein nousija (arvostus oli noussut 125 sijaa); perhepäivähoitaja sijoittui 380 ammatin jou-

kossa sijalle 69. Hankkeen aikana perhepäivähoito on ollut melko paljon esillä eri tiedotusvälineissä. Osa niistä on liittynyt hankkeeseen, mutta osa kuntien perhepäivähoitoon ja päivähoitoon yleensä.

Tammikuussa 2005 hanke järjesti Äänekoskella työkokouksen kaikkien hankkeessa mukana olevien kuntien päivähoitoon ja sosiaalitoimen johdolle ja luottamushenkilöille. Tilaisuuteen osallistui 35 henkeä eri kunnista. Työkokouksen tavoitteena oli esitellä hanketta kutsutuille sekä perehtyä kuntien perhepäivähoitoon muutenkin. Osallistujat olivat tyytyväisiä tapaamiseen ja sille toivottiin jatkoa. Tähän pyrittiin vastaamaan hankkeen loppuseminaarilla marraskuussa.

Hanke on herättänyt kiinnostusta myös maakunnan ulkopuolella. Hanketta on esitelty molemmissa Oulussa Merikosken kuntoutus- ja tutkimuskeskuksessa PERHO -hankkeen puitteissa järjestetyissä perhepäivähoitoon kehittämisseminaareissa lokakuussa 2004 ja lokakuussa 2005. Projektipäälliköt ovat olleet kertomassa hankkeesta myös Itä-Suomen lääninhallituksen järjestämässä työkokouksissa perhepäivähoitoon ohjaajille kesäkuussa 2005 Ristiinassa ja marraskuussa 2005 Kuopiossa.

6 HANKKEEN ARVIOINTIA

Hankkeen arviointikysely kuntien perhepäivähoitajille ja esimiehenä toimiville toteutettiin syyskuussa 2005. Ajankohta oli hieman liian aikainen, sillä hankkeen toiminta jatkui aktiivisena joulukuun alkupuolelle, mutta vastausten analysoinnin ja raportoinnin takia kysely oli suoritettava ajoissa. Kyselylomake suunniteltiin hankkeen tavoitteiden pohjalta. Niissä pyydettiin vastaajia arvioimaan hankkeen toteutumista ja sen vaikutusta perhepäivähoitoon.

6.1 Perhepäivähoitajien palaute

Perhepäivähoitajia pyydettiin vastaamaan tiimeissä/pienryhmissä kyselyyn, jotta asioista keskusteltaisiin ja niitä mietittäisiin tarkemmin; myös käsiteltävien lomakkeiden määrä pysyi kohtuullisena. Hoitajista osallistui arviointiin 267 (hoitajien määrä syyskuussa 404), vastausprosentti oli 66. Kyselyt laitettiin jaettavaksi hoitajille esimiesten välityksellä. Vastausprosentteissa oli suuria vaihteluita kunnittain; jotkut hoitajat olivat saaneet kyselyn vastattavakseen vasta marraskuussa, jolloin tulokset oli jo käsitelty.

Alla olevassa taulukossa on yhteenveto kaikkien hoitajien vastauksista.

PERHEPÄIVÄHOITAJAT, VASTAAJIA 267	ei lain- kaan	vähän	jonkin verran	paljon
Onko hanke vaikuttanut myönteisesti työolosuhteisiinne?	35,7 %	30,0 %	31,4 %	2,9 %
Oletteko saaneet hankkeesta tukea työssä jaksamiseenne?	23,9 %	25,4 %	43,7 %	7,0 %
Oletteko saaneet hankkeen kautta lisää tietoa ammatillisuudesta?	7,0 %	23,9 %	53,5 %	15,5 %
Oletteko saaneet hankkeen kautta tukea ammatillisuuteenne?	11,3 %	31 %	42,3 %	15,5 %
Onko perhepäivähoidon julkisuus/näkyvyys lisääntynyt hankkeen myötä?	12,7 %	26,8 %	39,4 %	21,1 %
Onko hanke lisännyt yhteistyötä ja toisen tukemista hoitajien kesken?	19,7 %	32,4 %	32,4 %	15,4 %
Onko hanke vaikuttanut myönteisesti perhepäivähoidon ohjauksen kehittämiseen?	37,1 %	24,3 %	34,2 %	4,3 %
Onko hanke vaikuttanut perhepäivähoidon laadun turvaamiseen ja kehittämiseen?	15,0 %	30,0 %	50,0 %	5,0 %

Taulukko 4. Perhepäivähoitajien arviointia hankkeesta

Pääosin perhepäivähoitajat olivat kokeneet, että hankkeella oli ollut joko vähän tai jonkin verran vaikutusta tavoitteina olleisiin asioihin. Vastauksissa oli paljon hajontaa kuntakohtaisesti, johon vaikutti paljon myös se, miten paljon kunnassa oli osallistuttu hankkeeseen eri tavoin. Mitä aktiivisemmin perhepäivähoitajat ja esimiehet olivat osallistuneet eri tilaisuuksiin, joko kaikille yhteisiin tai kuntakohtaisesti suunniteltuihin ja toteutettuihin, sitä enemmän hankkeella koettiin ollen vaikutusta eri tavoitteiden saavuttamiseen.

Vähiten vaikutusta perhepäivähoitajien mielestä hankkeella oli ollut hoitajien työolosuhteisiin. Tähän vaikutti osaltaan se, että perhepäivähoitajien uusi palkkausjärjestelmä oli tullut yhtä kuntaa lukuun ottamatta voimaan kunnissa elokuun 2005 alusta ja hoitajat olivat vastaushetkellä saaneet ensimmäisen palkkansa uuden järjestelmän mukaan. Monissa kunnissa oli työn vaatavuuden arviointi (IVA) syyskuussa vielä kesken perhepäivähoidon osalta, eikä se näkynyt vielä maksetuissa palkoissa. Muutenkin uuden palkkausjärjestelmän vaikutukset näkyvät vasta vuoden kuluttua, jolloin sen toimivuudesta ja vaikutuksista voidaan sanoa enemmän.

Hajontaa oli myös hoitajien vastauksissa siinä, miten he kokivat hankkeen vaikutukset perhepäivähoidon ohjaukseen omalta osaltaan. Erityisesti suurimpien kuntien välillä oli paljon hajontaa: kyselyyn vas-

tanneista Jyväskylän maalaiskunnan perhepäivähoitajista suurin osa (75 prosenttia) koki, ettei hankkeella ollut lainkaan vaikutusta perhepäivähoidon ohjaukseen. Jyväskylän perhepäivähoitajista 59 prosenttia ja Laukaan perhepäivähoitajista 55,5 prosenttia koki, että hankkeella oli ollut vähän tai jonkin verran vaikutusta ohjauksen kehittymiseen. Eniten vaikutusta perhepäivähoidon ohjauksen kehittymiseen hankkeella oli Äänekosken perhepäivähoitajien mielestä; heistä 75 prosenttia näki, että vaikutusta oli ollut jokin verran tai paljon. Suoranaista perhepäivähoidon ohjaukseen liittyviä tilaisuuksia hankkeessa oli hieman vähemmän kuin sekä perhepäivähoitajille tarkoitettuja, mutta kaikilla esimiehillä on ollut mahdollisuus osallistua myös näihin tilaisuuksiin, jolloin niiden antia on voinut hyödyntää omassa esimiestyössä.

Kaikkein antoisimpina hoitajat ovat pitäneet hankkeen järjestämiä tilaisuuksia: ammatillisuuspäiviä, opintopäiviä ja toimintapajoja. Yleinen profiilin nosto, ammatin arvostuksen korostaminen, perhepäivähoidon positiivinen näkyvyys ja mahdollisuus tavata muita perhepäivähoitajia olivat olleet antoisia hoitajille. He kokivat saaneensa uusia ideoita työhönsä; myös tilaisuuksissa tarjottu lounas mainittiin usein. Palautetta eri tilaisuuksista on käsitelty jo aiemmin.

Kehitettävänä asioina perhepäivähoitajat näkivät edelleen erilaiset työolosuhteisiin liittyviä asiat (mm. palkkaus, työaika, oman sairaan lapsen hoito palkallisena), perhepäivähoidon kustannuskorvaukset, tuen saaminen työssä jaksamiseen, ja perhepäivähoidon ohjauksen. Toiminnan sisältöön liittyviä asioita haluttiin myös kehittää edelleen.

6.2 Perhepäivähoidon esimiesten palaute

Esimiehille kyselyt lähetettiin henkilökohtaisesti ja heistä kyselyyn vastasi 24 (esimiehenä työskenteleviä oli syyskuussa 38); vastausprosentti oli 63. Seuraavassa taulukossa on yhteenveto esimiesten vastauksista.

ESIMEHET 24 VASTAUSTA	ei lainkaan	vähän	jonkin verran	paljon
Onko hanke vaikuttanut myönteisesti perhepäivähoitajien työolosuhteisiin?	4,3 %	21,7 %	65,2 %	8,7 %
Ovatko perhepäivähoitajat saaneet hankkeesta tukea työssä jaksamiseen?	0 %	33,3 %	50,0 %	16,7 %
Ovatko perhepäivähoitajat saaneet hankkeen kautta lisää tietoa ammatillisuudesta?	0 %	4,2 %	66,7 %	29,2 %
Ovatko perhepäivähoitajat saaneet hankkeen kautta tukea ammatillisuuteen?	0 %	8,3 %	58,3 %	33,3 %
Onko perhepäivähoidon julkisuus/näkyvyys lisääntynyt hankkeen myötä?	0 %	12,5 %	58,3 %	29,2 %
Onko hanke lisännyt yhteistyötä ja vertaistukea perhepäivähoidon esimiesten kesken?	8,3 %	29,2 %	45,8 %	16,7 %
Onko hanke vaikuttanut myönteisesti perhepäivähoidon ohjauksen kehittämiseen?	0 %	37,5 %	50,0 %	12,5 %
Onko hanke vaikuttanut perhepäivähoidon laadun turvaamiseen ja kehittämiseen?	0 %	16,7 %	66,7 %	16,7 %
Miten arvioisit oman kuntasi sitoutumista hankkeen toteutukseen ja toimintaan?	0 %	30,4 %	56,5 %	13,0 %

Taulukko 5. Perhepäivähoidon esimiesten arviointia hankkeesta

Suurin osa esimiehistä oli sitä mieltä, että hankkeella oli ollut ainakin jonkin verran vaikutusta tavoitteina olleisiin asioihin. Hankkeella koettiin olleen vaikutusta erityisesti perhepäivähoitajien ammatillisuuteen ja perhepäivähoidon julkisuuteen ja näkyvyyteen. Eniten hajontaa vastauksissa oli kysymyksissä hankkeen vaikutuksista perhepäivähoitajien työolosuhteisiin ja perhepäivähoidon esimiesten väliseen yhteistyöhön ja vertaistukeen.

Antoisimpina asioina hankkeessa esimiehet pitivät samoja asioita kuin perhepäivähoitajatkin: perhepäivähoitajille järjestetyt tilaisuuksia, perhepäivähoidon näkyvyyden lisääntymistä ja profiilin kohottamista sekä vertaistukea. Projektipäälliköiden osallistumista kunnan toimintaan ja tukea pidettiin myös hyvänä.

Kehitettävänä asioina edelleen esimiehet pitivät perhepäivähoitajien koulutusta (täydennyskoulutus, ammattitutkinto), ohjauksen kehittäminen, varahoitojärjestelyjä ja perhepäivähoitajien työolosuhteisiin liittyviä asioita (mm. palkkaus).

6.3 Yhteistyötahojen palautetta

Hankkeen eri yhteistyötahoilta (ohjausryhmä, kuntien sosiaali- ja terveystojohto, päivähoitojohto sekä koulutuksen työelämän yhteistyöryhmä) pyydettiin myös arviointia hankkeesta lokakuussa 2005. Kysely lähetettiin yhteensä 33 henkilölle, joista yhdeksän palautti vastauksen; osalla heistä oli päällekkäisiä rooleja, mutta jokaiselle lähetettiin vain yksi kysely. Vastaajista kolme kuului hankkeen ohjausryhmään, kolme kuntien sosiaali- tai päivähoitojohtoon ja kolme koulutuksen ja työelämän yhteistyöryhmään.

Kyselyssä pyydettiin vastaajien näkemyksiä seuraaviin asioihin:

- onko hanke vaikuttanut perhepäivähoitajien työolosuhteisiin
- onko perhepäivähoidon julkisuus/ näkyvyys lisääntynyt hankkeen myötä
- onko hanke vaikuttanut perhepäivähoidon laadun turvaamiseen ja kehittämiseen
- arvio oman kunnan/ edustaman tahon sitoutumisesta hankkeen toteutukseen ja toimintaan
- mihin asioihin perhepäivähoidossa hanke on vaikuttanut
- mitä asioita perhepäivähoidossa tulisi kehittää jatkossa
- onko hanke lisännyt yhteistyötä eri tahojen kesken

Kaikkien vastaajien mielestä hanke oli vaikuttanut perhepäivähoitajien työolosuhteisiin. Tärkeimpinä asioina mainittiin ammatillisuuden tukeminen ja sen merkityksen korostaminen eri tilaisuuksien avulla. Toiminnan sisältöjen kehittäminen, vertaistuki, vuorohoidon järjestelyt ja valtakunnallinen palkkausjärjestelmän muutos olivat olleet myönteistä kehitystä työolosuhteissa.

Perhepäivähoidon näkyvyys ja julkisuus oli lisääntynyt kahdeksan vastaajan mielestä hankkeen myötä, vain yhden mielestä näkyvyys oli jäänyt vähäiseksi omalla seutukunnalla. Näkyvyys ja julkisuus koettiin pääosin myönteisenä, mutta joissakin tilanteissa (esim. yleisönosaston/lehdistön kirjoittelu) koettiin kielteisinä ja epäluotettavina niissä olleiden asiavirheiden vuoksi.

Perhepäivähoidon laadun turvaamiseen ja kehittämiseen oli hankkeella ollut kahdeksan vastaajan mielestä vaikutusta. Erityisesti hoitajille suunnattujen tilaisuuksien sisällöt ovat kohdistuneet perhepäivähoitajien arkeen, ja niiden vaikutus on näkynyt käytännössä. Hyväksi koettuja asioita olivat myös ohjauksen kehittäminen vertaistuen kautta, huomion kiinnittäminen perhepäivähoidon ryhmäkokoon. Yhdessä kunnassa ei hankkeella koettu olevan vaikutusta kunnan perhepäivähoidon laatuun.

Suurin osa vastaajista piti edustamansa tahon sitoutumista hankkeeseen hyvänä tai kohtalaisena; yhdessä vastauksessa työryhmiin kuuluneiden kunnan edustajien sitoutumista pidettiin kiinteänä, mutta muuten

kunta ei ole ollut erityisen sitoutunut. Sitoutuneisuus yleensä on näkynyt halukkuudessa osallistua hankkeen toimintaan eri tasoilla. Niissä vastauksissa, missä sitoutuminen on koettu aktiiviseksi, on myös hankkeella nähty vaikutusta perhepäivähoitoon sekä kunnan tasolla että yleisemminkin.

Hankkeen vaikutuksina perhepäivähoitoon pidettiin monia asioita, joista tärkeimpinä pidettiin ammatillisuuden lisääntymistä monin eri tavoin. Vertaistuki sekä perhepäivähoitajien että esimiesten kesken, yhteiset käytännöt seudullisesti, yleinen arvostus ja tunnetuksi tuleminen myös ulospäin ovat olleet positiivisia vaikutuksia. Hankkeen kautta on tiedotettu hoitajille erilaisista kouluttautumismahdollisuuksista, erityisesti perhepäivähoitajien ammattitutkinnon suorittamisesta.

Jatkossa kehitettäviä asioita myös löytyi; ammatillisuuden kehittäminen edelleen, mahdollisuuksia yhteistyöhön ja tapaamisiin myös seudullisesti, yhteistyötä muun päivähoidon kanssa. Myös palkkauksen yksinkertaistamista edelleen kohti kiinteää kuukausipalkkaa pidettiin tärkeänä. Haasteita ovat myös uusien perhepäivähoitajien rekrytointi, julkisuuskuvan myönteisyys ja perhepäivähoidon pedagoginen ohjaus.

Seitsemän vastaajan mielestä yhteistyö eri tahojen kesken on lisääntynyt hankkeen myötä, erityisesti seudullisten tapaamisten myötä sekä perhepäivähoitajien että esimiesten kesken. Myös oppilaitosten välinen yhteistyö on jossain määrin lisääntynyt hankkeen aikana ja levinnyt laajemmalle oman lähiseudun lisäksi.

6.4 Kuntien yhteyshenkilöiden palautetta

Kuntien yhteyshenkilöt ovat toimineet tiivisti hankkeessa, sen suunnittelussa ja toteutuksessa sekä oman kuntansa että kaikkien kuntien tasolla. Seuraavassa on seitsemän kunnan edustajan palautetta ja arviointia hankkeesta oman kuntansa näkökulmasta.

6.4.1 Kyyjärven kunnan näkökulma lastentarhanopettaja/ päivähoiton ohjaaja Heli Auranen

Kyyjärven kunta on vasta luomassa päivähoiton rakenteita ja käytäntöjä. Vuosi sitten aloittaessani ohjaajan tehtäviä, koin olevani ison vuoren juurella. Toiminta oli sekavaa; ei ollut toimintasuunnitelmia, ei viikkosuunnitelmia, ei varhaiskasvatussuunnitelmia, ei turvallisuusohjeita, ei päivähoitoon liittyviä lomakkeita, tilat ja pihat epäkäytännölliset lapsiryhmiin soveltumattomat. Kaaoksen keskellä sekä Pelastetaan perhepäivähoitohanke ja Verkostoituva erityispäivähoito ovat olleet suurena apuna ja tukena.

Kyyjärven päivähoidon rakenteet tulivat kuntoon tila-asian myötä. 12.9.2005 päiväkotit muutti uusiin, väljempään tiloihin. Nyt tilat ovat asianmukaiset ja toimivat aidattuine pihoineen. Välineisiin ja materiaaleihin täytyy vielä satsata. Nyt kuitenkin kunta voi tarjota monipuolisesti päivähoitoa perhepäivähoitona ja päiväkotihoidona ja vuorohoitona. Perhepäivähoitajien työaika on inhimillistynyt, kun vuorohoito siirrettiin ensin ryhmikseen ja nimen muuttumisen myötä 1.8.2005 alkaen päiväkotiin.

Päiväkodin toiminta on jäsentynyt ja selkeytynyt. Toiminta on suunnitelmallista ja tavoitteellista. Myös päivärytmi on selkiytynyt. Pienryhmätoiminta on auttanut toiminnan porrastamiseen ja rauhoittumiseen. Lisäksi olemme työstäneet päivähoidon turvallisuussuunnitelmaa ja toimintaohjeita erilaisia tilanteita varten. Sen myötä myös yhteistyö lähikuntien kanssa on lisääntynyt.

Myös tilaisuudet ovat olleet työntekijöiden kannalta arjenläheisiä ja antoisia. Tosin alkusyksyyn kasautui monta tilaisuutta ja koulutusta eri hankkeiden puitteissa. Välillä tuntui, että niitä oli liikaa. Lisäksi pitkät matkat Jyväskylän seudulle suuntautuviin eri tilaisuuksiin ja palavereihin vaativat oman veronsa. Ryhmässä mukana olevana työntekijänä järjestely on ollut hieman hankalaa.

Vielä on paljon tehtävää, vielä on uusia käytäntöjä luotava. Se työ ei kai koskaan lopu. On vain mukauduttava uusiin vaatimuksiin. Kun loppuseminaarissa kysyttiin, pelastuiko perhepäivähoito, voin sanoa että ei vain perhepäivähoito, vaan koko kunnan päivähoito.

6.4.2 Pelastetaan perhepäivähoito- hanke/päivähoidon ohjaaja Eija Jormakka, Laukaa

Laukaa on neljän taajaman muodostama maaseutukunta Jyväskylän seudulla Keski-Suomessa. Laukaassa on tällä hetkellä yli 17 000 asukasta ja väkiluvun ennustetaan kasvavan edelleen.

1990-luvun alussa lisääntyvään päivähoidon tarpeeseen vastasi perhepäivähoito ja parhaimmillaan Laukaassa oli työssä reilut 100 perhepäivähoitajaa. Viime vuosina perhepäivähoidon laajuus on vakiintunut noin 50 perhepäivähoitajaan ja 225 hoitolapseen. Perinteisiä päivähoidon ohjaajia kunnassa on kaksi ja kolmannen ohjaajan työnkuvaan kuuluu myös taajama-alueen kahden päiväkodin hallinnolliset työt.

Kun kuulumme ensimmäistä kertaa nimenomaan perhepäivähoidolle suunnatusta kehittämishankkeesta olimme kiinnostuneita lähtemään mukaan. Hankkeeseen osallistui kuntamme koko perhepäivähoito; 50 perhepäivähoitajaa ja kolme päivähoidon ohjaajaa.

Mitä kunnassamme on tapahtunut hankkeen aikana?

Hankkeen tavoitteeksi asetimme mm. perhepäivähoitajien ammatillisuuden lisääminen, työssä jaksaminen ja aikaisemmin käynnistyneen tiimityön kehittäminen edelleen. Tiimitoiminta on ollut kunnassamme eri tiimeissä eri vaiheissa, joten tiimityön kehittämisen sisällöt suunnittelimme tiimien toiveiden mukaan. Hankkeen aikana tiimeissä on kirjattu yhteisiä pelisääntöjä, mietitty vuorovaikutusta, työsuhteita jne. mikä kullekin tiimille on ollut tärkeää tiimityön kehittämisen kannalta. Lauantai-koulutuksiin sekä hoitajat että ohjaajat osallistuivat aktiivisesti. Erityisesti Liisa Heinämäen ammatillisuuspäivän antiin olivat osallistujat erittäin tyytyväisiä – ajatus kasvatuksen ammattilaisesta herätti paljon pohdintaa. Yhteiset tilaisuudet eri kuntien kanssa antoivat mahdollisuuden kokemusten vaihtoon myös yli kuntarajojen. Toiminnansuunnitteluilta ja toimintaterapeutin työpajaillat saivat myös paljon positiivista palautetta:

”Työpajat olivat mukavia. Sain paljon käytännön vinkkejä joita voin käyttää omassa työssäni”, ”Työpajoilta ja hankkeesta poikineet puistokeskustelut”.

Päivähoidon ohjaajat osallistuivat mm. ohjaajien työkokoukseen, jonka aiheena oli perhepäivähoidon pedagoginen ohjaus. Samoin ohjaajat olivat mukana perhepäivähoidon ajankohtaisessa kehittämisseminaarissa Oulussa. Tapahtumapäivät ja toiminnalliset illat ovat olleet antoisia. Osallistujat ovat saaneet uutta uskoa omiin kykyihin, tietojen päivitystä, uusia työvälineitä ja ideoita käytännön arkeen. Loppuarvioinnin johtopäätöksenä voisikin todeta, että tämä hanke on tukenut meitä, niin hoitajia kuin ohjaajia työssä jaksamisessa kuin ammatillisuudessa.

Laukaan perhepäivähoitajat ovat olleet näkyvästi esillä myös tiedotusvälineissä mm. haastattelu Motiivilehdessä ja Keski-Suomen uutisissa. Perhepäivähoidon positiivinen julkisuus ja näkyvyys ovat hyviä keinoja vaikuttaa perhepäivähoidon turvaamiseen tulevaisuudessa ja myös sen kehittämiseen.

Hankkeen aikana perhepäivähoidon määrä on lisääntynyt kunnassamme. Olemme työllistäneet kymmenkunta uutta työntekijää, joista osa on alle 30-vuotiaita ja koulutettuja. Liekö julkisuus, uusi palkkarakenne vai hyvä työtilanne on saanut uudet työnhakijat kiinnostumaan perhepäivähoitajan työstä ja jopa harkitsemaan oppisopimuskoulutusta perhepäivähoitajan ammattiin.

Tulevaisuuden haasteita toki meillekin jää. Varahoidon kehittäminen ja uusien perhepäivähoitajien rekrytointi ovat asioita, joita tulemme miettimään kunnassamme jatkossa. Vaikka hanke nyt loppuu, niin verkostoituminen ja vertaistuki hankekuntien kesken on alkanut ja toivottavasti jatkuu hankkeen päätymisen jälkeenkin!

6.4.3 Pelastetaan perhepäivähoito –hanke Keuruun kaupungin suunnalta katsottuna/päivähoidon esimies Paula Vulli

Keuruun osalta Pelastetaan perhepäivähoito –hanke lähti siitä, että vastasimme myöntävästi Kosken kutsuun lähteä suunnittelemaan selvitysmiehen hankkimista perhepäivähoitoon. Päivähoidon esimies osallistui 8.12.03 Koskessa järjestettyyn kokoukseen, jossa eri kuntien edustajat yhdessä Kosken työntekijöiden kanssa hahmottelivat niitä asioita, joita mahdollisessa perhepäivähoidon hankkeessa pitäisi olla mukana. Keuruun sosiaalilautakunta päätti kokouksessaan 16.12.03 §96, että Keuruun kaupunki osallistuu perhepäivähoidon kehittämishankkeeseen, mikäli hankkeelle saadaan valtionosuus ja Keuruun kaupungin osuus rahoituksesta voidaan kattaa omana työnä ja/tai muuten talousarvion puitteissa. Hanketta hallinnoi Jyväskylän kaupunki ja muina kuntaosallistujina ovat Jyväskylän mlk, Karstula, Kivijärvi, Kyyjärvi, Laukaa, Suolahti ja Äänekoski. Hanke sai valtionosuusrahoituksen hakemansa mukaan n. 1½ vuoden ajalle, joten projektipäällikön paikka laitettiin hakuun. Ensimmäisessä vaiheessa haettiin yhtä työntekijää, joka aloittaisi selvitystyön vuoden 2004 aikana. Vuodeksi 2005 rahoitus järjestyi kahdelle työntekijälle ja sille vuodelle painottuivat myös käytännön kehittämistyöt. Päivähoidon esimies oli mukana valitsemassa ensimmäistä projektipäällikköä 21.4.04. Kuudesta haastatellusta valittiin Maija Jääskeläinen, joka aloitti työnsä kesäkuun alussa. Toinen projektipäällikkö Auli Majuri-Naappi valittiin syksyllä 2004 ensimmäisessä haastattelussa mukana olleista hakijoista.

Yhdyshenkilönä Keuruulta projektissa on ollut **päivähoidon esimies**. Ohjausryhmässä Keuruulta ei ole ollut edustusta. Päätäjätapaamisessa Äänekoskella 27.1.2005 olivat Keuruulta perusturvalautakunnan puheenjohtaja ja päivähoidon esimies. Yhdyshenkilöt ovat kokoontuneet kymmenkunta kertaa (olen ollut mukana kymmenen kertaa, pari jäänyt väliin). Henkilökohtaisten suhteiden luomisen lisäksi yhdyshenkilöt ovat yhdessä projektipäälliköiden kanssa suunnitelleet ja toteuttaneet käytännön toimintaa.

Perhepäivähoidon ohjaajat ovat tehneet omalta osaltaan selvityksen ohjauksen nykytilasta kesällä 2004 sekä selvityksen perhepäivähoidosta sekä kesällä 2004 että syksyllä 2005. Perhepäivähoidon ohjaajien työkokoukseen 10.3.05 osallistuimme kaikki kolme ja 24.10.05 kaksi ohjaajaa. Lisäksi ohjaajat ovat olleet mukana hoitajille järjestetyissä seminaaripäivissä ja kuukausikokouksissa. **Perhepäivähoitajille** suunnattuja kyselyitä on ollut kolme. Kesällä 2004 kysyttiin hoitajilta perhepäivähoitajan ammattiin ja ammatillisuuteen liittyviä asioita (henkilökohtainen) sekä ohjaukseen hoitajan näkökulmasta (ryhmävastauksina). Syksyllä 2005 hoitajat ovat arvioineet ryhminä hankkeen tavoitteiden toteutumista ja perhepäivähoidon nykytilaa. Elokuussa 2004 projektipäällikkö Maija Jääskeläinen oli hoitajien kuukausikokouksessa kertomassa hankkeesta ja esittelemässä alkukesästä tehtyjen kyselyjen alustavia tuloksia.

Tammikuussa 2005 projektipäälliköt olivat yhdessä oppilaitosten edustajien kanssa kertomassa perhepäivähoitajan ammattitutkinnosta ja sen suorittamisesta. Ammattitutkinnon suorittaminen ei innostanut vakituksia hoitajia, mutta yksi määräaikainen aloitti oppisopimuskoulutuksella tutkinnon suorittamisen syksyllä 2005. Työpajat Keuruulla järjestettiin keväällä (käden taidot) ja syksyllä (kehon kieli) toimintaterapeutti Anitta Hiekkataipaleen ohjauksessa (Jyväskylän kaupungin työntekijä). Työpajoja oli kummallakin kerralla samansisältöisinä neljä eri kertaa, jotta kaikki pääsivät osallistumaan. Kevään kaikki pajat järjestettiin iltapäivällä 14.30 - 16.30 ja syksyllä kaksi pajaa iltapäivällä ja kaksi illalla 18 - 20.

Lauantaipäiviä on hankkeen nimissä vietetty kaksi. Huhtikuussa Karstulan kansanopistolla yhdessä Karstulan, Kivijärven ja Kyyjärven perhepäivähoitajien kanssa nautimme KT Liisa Heinämäen (projektipäällikkö STAKES) luennosta perhepäivähoitajan ammatillisuudesta. Syyskuussa Suolahden opistolla yhdessä Karstulan, Kivijärven, Kyyjärven, Suolahden ja Äänekosken hoitajien kanssa saimme tuntea ”Voimaantumisen uusia tuulia” kouluttaja Paavo Kärkkäisen ohjauksessa ja iltapäivällä kiersimme neljä hyvin erityyppistä työpajaa. Hankkeen lisäksi tätä päivää oli järjestämässä KTV ry. Yhdessä Verkostoituva erityispäivähoito –hankkeen kanssa toteutettuun ”Retki lapsen ruokailun maailmaan” –päivään (29.9.05) osallistui yksi perhepäivähoidon ohjaaja ja kaksi perhepäivähoitajaa. Ryhmäperhepäivähoidolla oli oma työkokous lokakuussa 2005, johon osallistuivat kaikki kaupungin ryhmäperhepäivähoitajat. Projektipäällikkö Auli Majuri-Naappi on myös käynyt molemmissa kunnallisissa ryhmäperhepäiväkodeissa keskustelemassa ja kartoittamassa ryhmisten kehittämistarpeita.

Hankkeen kanssa yhtä aikaa on perhepäivähoidossa ollut myös suuria valtakunnallisia muutoksia, mm. palkkausjärjestelmän muutos. Aina ei voi edes sillä hetkellä, saatikka jälkikäteen, erottaa mikä on ollut hankkeen mikä jonkun muun tekijän osuus muutoksessa. Muutosta kuitenkin on tullut. Perhepäivähoitajat ovat olleet erityisen tyytyväisiä hankkeen tiedolliseen antiin sekä mahdollisuuden seminaaripäivillä tavata sekä muiden kuntien perhepäivähoitajia että omia työtovereitaankin oikein ajan kanssa. Valmiiseen ruokapöytään pääseminen on kirvoittanut ihastuksen huokauksia välittömästi ja vielä jälkeinkin päin päivien annista keskustellessamme. Perhepäivähoidon ohjaajille hankkeen kautta on konkretisoitunut monta uutta hyvää työkalua sekä ohjaamisen että itse perhepäivähoitotyön kehittämiseen (Vasupeilaus, tutkintovaatimukset kotikäyntien pohjana ym. materiaali). Tässä hankkeessa kunnan panostus kertyy varmasti takaisin kunnan hyväksi entistä parempana perhepäivähoitona.

6.4.4 Äänekosken perhepäivähoito/perhepäivähoidon ohjaaja Leena Hoppo

Äänekoskella on Pelastetaan perhepäivähoito – hankkeen aikana työskennellyt keskimäärin 42 hoitajaa. Suurin osa hoitajista työskentelee Äänekosken taajaman alueella, viheralueilla on viisi hoitajaa ja Konginkankaalla kolme. Taajaman alueella työskentelevistä viisi on vuorohoitajia. Perhepäivähoidon ohjaus jakautuu kolmelle esimiehelle. Konginkankaan päiväkodin johtaja huolehtii Konginkankaan hoitajista, Louhelan päiväkodin johtaja vuorohoitajista ja loput 34 hoitajaa ovat perhepäivähoidon ohjaajan alaisuudessa. Hoitajista 30 on vakituisessa työsuhteessa kaupunkiin. Määräaikaisia perhepäivähoitajia on palkattu päivähoiton palvelutarpeen kysynnän mukaan.

Pelastetaan perhepäivähoito – hanke on tuonut kaupunkimme perhepäivähoitajille paljon tukea työssä jaksamiseen. Yhteistoimintapäiviltä hoitajat ovat saaneet paljon tietoa ja ideoita oman käytännön työnsä tueksi, vaihtaneet ajatuksia muiden kuntien perhepäivähoitajien kanssa (vertaistuki) ja saaneet tietoa muutoksista (palkkausjärjestelmä). Tiimityön käynnistäminen mahdollistui myös hankkeen kautta saadun tuen avulla. Kaupungissamme tiimiytyminen mahdollisti / helpotti kontaktin saamisen hoitajiin työnohjauksellisissa asioissa, tiedonkulku varmistui (tiimeissä soittorinki), varahoidon järjestelyt helpottuneet hoitajien järjestellessä tiimien sisäisesti esimerkiksi talvilomiaan tai muita vapaapäiviään. Tiimi on hyvä ryhmä keskustella luottamuksellisesti omaan työhön liittyvistä asioista. Ohjaukseen olemme myös saaneet hankkeen kautta todella paljon tukea ja neuvoja. Ilon ja virkistyksen kokemukset eräs hoitaja tiivistä näin: ”Yhteistoimintapäivistä eri kuntien hoitajien kanssa on sitäkin iloa, kun silloin näkee vanhoja kurssikavereita perhepäivähoitajakoulutuksesta! Pääsee höpsemään, niin kuin silloin ennen!”.

Välittömiä hankkeen mukanaan tuomia positiivisia asioita on ollut esimerkiksi se, että hoitajat ovat todella innokkaasti ottaneet vastaan tiimiytyamisen mukanaan tuomat mahdollisuudet ammatillisiin ja työnohjauksellisiin keskusteluihin. Perhepäivähoitajat ovat myös osallistuneet tilaisuuksiin ja työkokouksiin aiempaa aktiivisemmin. Keskustelujen ja yhteistoimintapäivien innostamina myös keskustelu haasteellisten lasten hoidosta perhepäivähoidossa on puhuttanut, samoin kuin yleisesti ammatillisuus.

Hanke on tarjonnut perhepäivähoidollemme useita hyviä yhteistoimintapäiviä muiden kuntien perhepäivähoidon kanssa. Lisäksi olemme saaneet tukea hankkeen projektipäälliköiltä aina ajankohtaisiin perhepäivähoidon asioihin, tiimien kokouksiin ja tietoa hyväksi havaituista käytännöistä. Tuki ja ohjaus on ollut niin kaikkia koskevaa kuin henkilökohtaistakin.

Pelastetaan perhepäivähoito – hanke on varmasti tuonut perhepäivähoitajien työolosuhteisiin parannusta. Hoitajien työssä jaksamista on tuettu ja virkistäytyminen on ollut ilmeistä yhteistoimintapäivien jälkil-

tä. Vertaistuen saanti ja ohjaajan tapaamiset ovat lisääntyneet tiimitymisen avulla. Myös ohjaajien ver-
taistukeen on avattu väylät. Perhepäivähoidon arvostaminen ja laadun korkealla pitäminen on tullut
hankkeen myötä hoitajillemme ensiarvoisen tärkeäksi.

6.4.5 Suolahden kaupunki/ yhteenveto ja palaute, vs. perhepäivähoidon ohjaaja Milla Ojalehto

Suolahden perhepäivähoito on jo vuosia elänyt muutosten aikoja. Hoitajien määrä on jatkuvasti vähen-
tynyt. Viime vuosina se on kuitenkin näyttänyt vakiintuvan neljään/viiteen hoitajaan. Myös ohjausta on
järjestetty monella tapaa ja ohjaaja on vaihtunut aika tiuhaan. Itse aloitin osa-aikaisena ohjaajan sijaisena
marraskuussa 2004. Tulin siis töihin, kun hanke oli jo ollut jonkin aikaa käynnissä. Vuoden 2004 loppu
ja kevät 2005 meni minulla enimmäkseen uuden työn sisäistämässä, minkä ohessa hankkeeseen paneu-
tuminen jäi harmittavan vähäiseksi.

Minua edeltävän ohjaajan aikana oli suunniteltu portfolioiden tekemistä hoitajista ja heidän työstään.
Vuoden 2005 alussa laadimme nämä esitteet, joiden avulla uudet perheet saavat etukäteen tietoa omasta
perhepäivähoitajastaan. Keväällä 2005 kävimme hoitajien kanssa Äänekoskella tiimityöskentelyn kehit-
tämispäivässä. Päivä oli mielenkiintoinen, mutta varmasti hyödyllisempi kunnille, joissa suurista hoita-
jamääristä vasta muodostettiin pienempiä tiimejä. Meillä Suolahdessa pienestä hoitajajoukosta kun
luonnollisesti on jo muodostunut luonteva tiimi.

Keväällä 2005 oli perhepäivähoidon suurimpina puheenaiheina uusi palkkausjärjestelmä. Tämän hah-
mottamisessa ja selkeyttämisessä saimme mukavasti apua hankkeesta. Jyväskylän maalaiskunnan pää-
luottamusmies Eija Simola kävi työkokouksessamme meille siitä kertomassa. Keväällä osallistuimme
myös Liisa Heinämäen (Stakes) pitämiin ammatillisuus -päiviin täällä Suolahdessa. Hoitajien mielestä
Heinämäki käsitteli perhepäivähoitajien ammatillisuutta erittäin antoisasti ja mielenkiintoisesti.

Syksy 2005 alkoi hankkeen osalta mukavasti työssä jaksamisen ja uusien tuulien saamisen –
opintopäivillä täällä Suolahdessa. Hoitajamme osallistuivat motivoituneina ja kertoivat saaneensa vink-
kejä työhönsä päivillä olleista työpajoista. Syksyn aikana pidimme projektipäällikkö Maija Jääskeläisen
kanssa myös työkokousillan turvallisuusasioista hoitajille. Hankkeesta saamiini materiaalien pohjalta
koostin hoitajille turvallisuusohjeita paperillekin.

Kaiken kaikkiaan hanke on mielestäni ollut antoisa. Tarjolla on ollut monenlaisia ja monipuolisesti per-
hepäivähoitoa käsitteleviä tilaisuuksia. Valitettavasti hanke päättyy nyt kun alamme vasta päästä vauhtiin

ja sisäistää muutosten ja kehityksen tarpeita Suolahden perhepäivähoidossa. Meillä Suolahdessa suuret muutokset ovatkin vasta edessä. Ohjauksen järjestämistä vuodelle 2006 pohditaan parhaillaan ja vuonna 2007 muodostamme uuden kaupungin Äänekosken kaupungin ja Sumiaisten kunnan kanssa. Nähtävää siinä, mitä tulevaisuus tuo. Joka tapauksessa hankkeesta on ollut apua myös näiden muutosten kohtamiseen.

6.4.6 Palautetta Pelastetaan perhepäivähoitoprojektista Jyväskylän maalaiskunnan yhteishenkilön näkökulmasta, päiväkodin johtaja Pirjo Vehmasto

Lähtökohtana projektiin oli kunnassamme jo muutamaa vuotta aikaisemmin käynnistetty Pelastakaa perhepäivähoito- toiminta. Tämän sisäisen projektin nimissä kehitettiin paljon perhepäivähoidossa olleita epäkohtia. Mietimme projektiin osallistumista, onko sillä meille mitään annettavaa, koska olimme juuri itsekin kohentaneet paljon perhepäivähoidon asemaa. Sosiaalijohtajan toivomuksesta kuitenkin menimme mukaan.

Projektin suurin anti on ollut perhepäivähoitajille suunnattu toiminta. Joitakin vaikeuksia oli ajoittaa projektin runsasta tarjontaa omaan arkeemme, koska samanaikaisesti olimme sitoutuneet omaan koulutusohjelmaamme, joka oli jo aikaisemmin suunniteltu. Olemme projektin aikana välittäneet tietoa oman kuntamme käytännöistä ja tavoista muille, lähinnä pikkukunnille. Muiden käytäntöjä kuunnellessa on selkiytynyt, miten hyvin maalaiskunnan perhepäivähoito jaksakaan verrattuna moneen lähialueen kuntaan.

Projektin vetäjät ovat tiiviisti pitäneet yhteyttä ja keränneet toiveita, miten projekti voisi meitä palvella. Tähän ei meiltä ole tullut paljon toiveita, ehkä siitä syystä, että olimme jo ne tietämämme epäkohdat korjanneet. Olisimme ehkä enemmänkin toivoneet selviä kehittämisehdotuksia projektin taholta. Sellaisia, joita emme hoksanneet tai tienneet. Tai sellaisia, jotka olisivat vaatineet perusteellisempää paneutumista asiaan, johon oman työn ohessa on mahdollista paneutua. Vasu työhön tarjottiin apua. Siihenkään emme tunteneet suurempaa tarvetta, koska oma Vasu-työmme oli jo pitkällä. Lasten vasun käyttöönotto oli jo aloitettu perhepäivähoidossakin ja kunnan vasu oli hyvää vauhtia valmistumassa. Vasun tekijät tarjoutuivat oppaaksi ja avuksi muille, joten työn tekijät koimme parhaiksi perehdyttäjiksemme.

Palkkaus uudistui projektin aikana. Oman kuntamme pääluottamusmies on ollut valtakunnallisesti asiaa hyvin pitkään ajamassa ja oli tärkeässä roolissa tämänkin sopimuksen syntyyn. Siis – koen projektin olleen pikkukunnille tarpeellisempi ja hyödyllisempi kuin omalle kunnalleni, jonka perhepäivähoito voi

näihin vertailukuntiin verrattuna mainiosti. Puutteita meillä on toki paljon, mutta suurin haaste tulee kin perhepäivähoidon ohjauksesta, johon on Oulun Perho-hankkeesta tulossa kunnan työkalut.

6.4.7 Kommentit hankkeen yhdyshenkilön näkökulmasta/päiväkodin johtaja Tarja Muhonen, Jyväskylä

Pelastetaan perhepäivähoito –hanke aika on edennyt nopeasti ja puolitoista vuotta tuntuukin liian lyhyeltä näin mittavaan hankkeeseen. Tiedonkartoitusvaihe monen eri kunnan alueelta kestää kauan samoin yhteistyöhön käynnistyminen erilaisissa ryhmissä. Eri kuntien edustajia on ollut hedelmällistä tavat ja keskusteluissa on selvinnyt kuntien erilaiset työkäytännöt ja sopimusten tulkinnat. Perhepäivähoidon ohjeiden hajanaisuus ja puute ovat perhepäivähoidon ohjauksen haasteita edelleen kunnissa. Yhdyshenkilöryhmä onkin tarjonnut mahdollisuuden seudulliseen vertaistukeen ja verkottumiseen ja toiminut perhepäivähoidon ohjauksen kehittämistä tukevana foorumina.

Jyväskylässä vietettiin perhepäivähoidon 30-vuotis juhlia näyttävästi syksyllä 2003. Perhepäivähoito sai paljon myönteistä huomiota ja sen säilyttäminen vaihtoehtoisena hoitomuotona nähtiin merkittävänä. Perhepäivähoidon ja perhepäivähoitajien merkitys kunnan päivähoitopalveluissa on edelleen korostunut. Perhepäivähoitajien keski-ikä on kuitenkin Jyväskylässäkin korkea ja uusien perhepäivähoitajien löytäminen on viime vuosina ollut vaikeata ja siksi rekrytointiin on kiinnitetty paljon toiveita myös päätäjien taholta. Hankkeelle oli siis tilausta ja toiveita tavoitteiden saavuttamiseen oli monella taholla. Hankkeen tavoitteena on ollut julkisuuden ja näkyvyyden saavuttaminen on toteutunut Jyväskylässä median kautta.

Hankkeen tavoitteet tuntuivat haasteellisilta ja lyhyen projektiajan vuoksi oli järkevää keskittyä erityisellä painotuksella tiettyihin tavoitteisiin. Perhepäivähoitajien työn tukeminen oli yksi yhdyshenkilöpalaverissa noussut keskeinen tavoite. Perhepäivähoitajat ovat saaneet hankkeen kautta mahdollisuuden osallistua erilaisiin opintopäiviin, toimintapajoihin ja teemallisiin työkokouksiin. Tilaisuuksista palaute on ollut yleensä myönteistä ja ammatillisuutta ja työssä jaksamista tukevaa. Tarpeet ovat nousseet yhteisistä keskusteluista ja aiheet kuten ravitsemuskasvatus, työn sisältöjen kehittäminen, lapsen erityistarpeiden havainnointi ja oma jaksaminen ovat kesto-suosikkeja, jotka antavat eväitä arjen työhön.

Joulukuussa 2004 saatiin valtakunnallisesti uusi työehtosopimus. Yhdyshenkilönä koin, että yhteisissä palaverissa kuntien edustajien kanssa pystyttiin vaihtamaan ajatuksia ja selkiyttämään muutosten vaikutuksia käytäntöön. Myös seutukunnallisesti palkkausasioissa työ on ollut rakentavaa ja hyvää. Varahoitoa on Jyväskylässä kehitetty uuden työehtosopimuksen käyttöön oton rinnalla. Varahoitajia ja varapaikko-

jen määrää on lisätty ja saatu varajärjestelmä näin tasapuolisemmaksi ja yhteisten pelisääntöjen mukaisesti toimivaksi. Ryhmäperhepäivähoidon asemasta ja tulevaisuudesta on myös virinnyt keskustelua. Hankkeen kautta ryhmäperhepäivähoitopisteet on kartoitettu Jyväskylässä ja henkilökunnalle on järjestetty yhteinen toimintapäivä, jossa on keskusteltu yhteisistä käytännöistä ja kehittämisestä. Sekä varahoidon että ryhmäperhepäivähoidon kehittämisessä riittää vielä haasteita, joita hankkeen jälkeenkin jatketaan.

Perhepäivähoidon ohjauksen kehittäminen oli yksi hankkeen tavoite. Perhepäivähoidon ohjauksen työkokoukset ovat nyt säännöllisiä ja niissä keskustellaan ohjauksen käytännöistä tai yhdessä sovitusta teemoista. Pedagogisen ohjauksen merkitys on korostunut vasuprosessin työstämisen kautta. Vasusta toivotaan löytyvän se punainen lanka, jonka mukaan perhepäivähoitajien ammatillisuutta kehitetään. Hankkeen kautta on saatu myös laadukasta materiaalia pedagogisen ohjauksen työkaluiksi. Mittavaa perhepäivähoitajien rekrytointia ollaan käynnistämässä Jyväskylässä. Ohjausmenetelmien kehittämisessä ja seutukunnallisen yhteistyön käynnistyminen ovat visioita tulevaisuudessa eli työ jatkuu hankkeen jälkeenkin ja haasteita riittää perhepäivähoidon pelastamiseksi Jyvässeudulla.

6.5 Yhteenvetoa arvioinneista

Palautetta ja arviointia hankkeen toteutumisesta on kerätty käytännössä koko hankeajan – toimintaa on suunniteltu ja toteutettu sen pohjalta. Sekä perhepäivähoitajien että esimiesten antama palaute oli pääosin samansuuntaista, vaikkakin esimiehet näkivät hankkeella olleen vaikutusta tavoitteisiin kaikkiaan hieman enemmän kuin perhepäivähoitajat. Selkein ero heidän välillään oli hankkeen vaikutuksista ohjauksen kehittämiseen: perhepäivähoitajien vastauksissa oli paljon hajontaa, mutta 37,1 prosenttia heistä ei nähnyt hankkeella olleen mitään vaikutusta perhepäivähoidon ohjaukseen ja 34,2 prosentin mielestä vaikutusta on ollut jonkin verran. Puolet esimiehistä koki hankkeella olleen jonkin verran vaikutusta ja 37,5 prosentin mielestä vaikutusta oli ollut vähän. Eroa voisi selittää se, että esimiehet kokevat saaneensa hankkeesta asioita omaan työhönsä, mutta kestää aikansa, ennen kuin se näkyy omassa toiminnassa.

Toinen eroavaisuuksia sisältänyt tavoitekohta oli hankkeen vaikutukset työolosuhteisiin, jossa perhepäivähoitajien vastauksissa oli hajontaa: 35,7 prosentin mielestä hankkeella ei ole ollut lainkaan vaikutuksia työolosuhteisiin ja 31,4 prosentin mielestä on ollut jonkin verran. Esimiehistä taas 65,2 prosenttia koki hankkeella olleen jonkin verran vaikutusta työolosuhteisiin. Perhepäivähoitajat katsovat työolosuhteita paljolti palkkauksen ja pitkän työpäivän näkökulmasta. Kuten jo aiemmin todettiin uuden palkkausjärjestelmän vaikutukset näkyvät vasta pidemmällä aikavälillä. Työolosuhteisiin kuuluu kuitenkin myös

paljon muita asioita palkkauksen lisäksi. Työpäivien pituus, vaikka työaika seurataankin kolmen viikon jaksoissa, lapsiryhmän koko ja ikäjakauma, työskentelyolosuhteet, työyhteisö, esimiestyö, turvallisuus ja työnantajan tarjoamat koulutukselliset ja muut taloudelliset edut ovat tärkeä osa työolosuhteita, jotka tuntuvat jääneen hankeen aikana palkkausasioiden jalkoihin.

Erityisen tyytyväisiä sekä perhepäivähoitajat ja esimiehet ovat olleet hankkeen järjestämiin eri tilaisuuksiin; ne ovat kohdentuneet heidän mielestään oikeisiin asioihin ja tukeneet perhepäivähoitajien työtä ja myös esimiestyötä. Hankkeen toiminnan suunnittelussa otettiin huomioon sekä hoitajien että heidän esimiestensä toiveet erityisesti tilaisuuksien sisältöjä suunniteltaessa. Kaikissa tapahtumissa on ollut tavoitteena myös vertaistuen ja keskustelumahdollisuuksien järjestäminen – sekä oman mutta myös toisten hankekuntien työntekijöiden kesken. Perhepäivähoitajien työn luonteesta johtuen lähes kaikki laajemmalle joukolle tarkoitettut tilaisuudet järjestettiin lauantaisin, vain kaksi ammatillisuuspäivää pidettiin arkipäivinä kesäkuussa, jolloin varahoitojärjestelyt olivat helpompia vuodenajasta johtuen. Mutta olipa tilaisuus järjestetty minä päivänä tahansa, olivat osallistujat tyytyväisiä niiden antiin.

Vuosi ja kahdeksan kuukautta on lyhyt aika näin laajalle hankkeelle – mukana oli reilut neljä sataa perhepäivähoitajaa ja nelisenkymmentä esimiestä yhdeksästä kunnasta. Ensimmäiset kahdeksan kuukautta oli selvitysten tekoa ja suunnittelua niiden pohjalta ja vuosi varsinaista toiminta-aikaa. Myös hankesuunnitelmassa asetetut tavoitteet olivat hyvin laajat; työaikaa olisi riittänyt toinen samanpituisen jakso. Nyt asioita jouduttiin rajaamaan; päähuomio hankkeessa kiinnitettiin perhepäivähoitajiin, kuitenkin esimiehiä unohtamatta. Kuntien aktiivisuus ja halu toimia mukana hankkeessa vahvistui osassa kuntia vasta vähitellen, osassa osallistumista ja sen mahdollista antia pohdittiin lähes loppuun saakka. Kehittämistyö ei kuitenkaan ole mitään ulkopuolelta annettua, vaan toiminnan varsinainen kehittäminen tapahtuu arki työssä ja kunnissa itsessään. Hankkeen tehtävänä on ollut antaa tukea ja luoda väyliä ja mahdollisuuksia tähän kehittämistyöhön ja vertaistukeen sen myötä - perhepäivähoitoa ei pelasta kukaan ulkopuolinen, vaan se pelastetaan yhdessä toimien. Hankkeen aikana aloitettujen tai edelleen vahvistettujen asioiden juurruttaminen osaksi perhepäivähoitoa jää kuntien vastuulle, siihen ei hankkeen aika enää riittänyt. Moniin asioihin vaikuttaminen, esim. työolosuhteissa, kaipaa edelleen kehittämistä. Osa niistä, esimerkiksi varahoidon ja vuorohoidon järjestelyt, voivat toteutua paikallisella tasolla, mutta osa esim. kustannuskorvaukset vaativat valtakunnan tason muutoksia.

7 PELASTUIKO PERHEPÄIVÄHOITO – MITÄ HANKEEN JÄLKEEN?

7.1 Kunnat muutoksessa

Hankeaikana osassa mukana olleissa kunnista tapahtui muutoksia erityisesti perhepäivähoidon ohjauksen järjestämisen osalta. Jyväskylässä tapahtui koko päivähoitoa koskenut organisaatiomuutos, jossa osa perhepäivähoidon esimiehenä toimivista päiväkodin johtajista vaihtui. Henkilömuutoksia perhepäivähoidon ohjaajissa tapahtui myös Äänekoskella ja Suolahdessa. Seuraavassa taulukossa on vertailua hankekuntien perhepäivähoidosta elokuussa 2004 ja syyskuussa 2005.

Esimiesten ja hoitajien määrät						Hoitajien ikäjakauma				
	Esimiehiä /ohjaajia	Hoitajia yhteensä	Omassa kotona	Lapsen kotona	ryhmiksissä	< 30 v	31 - 39 v	40 - 49 v	50 -59 v	60 v +
08/2004	44	417	314	25	60 (23 ryhmistä)	5,3 %	12,9 %	31,7 %	45,9 %	4,1 %
09/2005	38	404	329	23	53 (18 ryhmistä)	6,98 %	10,22 %	31,67 %	44,38 %	6,73 %

Taulukko 6. Perhepäivähoito hankekunnissa

Perhepäivähoitajien kokonaismäärä hieman laski tarkasteluajankohtien välillä, mutta ilahduttavaa on erityisesti omassa kotona työskentelevien perhepäivähoitajien määrän kasvu. Hoitajien määrän väheneminen johtuu osaltaan hoitajien eläköitymisestä, mutta myös ryhmäperhepäivähoidon määrän vähene- misestä. Luvut ovat eläneet koko hankeajan, mutta ainakin tällä hetkellä näyttäisi kuitenkin siltä, että uusia perhepäivähoitajia on tullut kuntiin. Perhepäivähoitajien ikäjakaumassa myönteistä on nuorten hoitajien määrän kasvu tarkasteluajankohdan aikana.

Suuri muutos perhepäivähoitoon on kuitenkin tulossa suuren perhepäivähoitajamäärän jäädessä eläkkeelle seuraavan 10 – 15 vuoden aikana. Hoitajien määrä ei tule kuitenkaan lisääntymään samassa määrin, mikä asettaa kunnille omat haasteensa uusien perhepäivähoitajien rekrytointiin. Saana Wolffin (2004) tekemässä kyselyssä tärkeimpänä asiana nuorten innostamiselle alalle perhepäivähoitajat näkivät palkkauksen kohentamisen ja työn yleisen arvostuksen lisäämisen. Myös muut työolosuhteet ja kuntien

tarjoamat mahdollisuudet, esimerkiksi asuntoasioissa auttaminen, nähtiin tärkeinä asioina kiinnostavuuden herättämisessä.

Perhepäivähoidon uusi palkkausjärjestelmä tuo omalta osaltaan pysyvyyttä ja säännöllisyyttä hoitajien palkkaukseen. Moni asia sopimusjärjestelmässä tuo perhepäivähoitajat työsuhteasioissa lähemmäksi muita kunta-alan työntekijöitä. Parannettavaa toki vielä on, esimerkiksi palkalliseen hoitovapaaseen oman, alle 10 –vuotiaan lapsen sairastaessa olisi tärkeä parannus nykyiseen. Tämä koskettaa melko pientä joukkoa perhepäivähoitajista, mutta on tärkeä tekijä erityisesti nuorten perhepäivähoitajien kohdalla. . Monet kunnat ovat laittaneet esitystä palkkausjärjestelmän seurantaryhmälle tämän asian huomioimisesta.

Kuntaliitokset ja seudullinen yhteistyö eri tasoilla luo aivan omat haasteensa koko varhaiskasvatuksen kentälle. Kunnan tasolla yhteistyö voidaan nähdä mahdollisuutena uuteen tai uhkana omalle olemassaololle. Monet kunnat kamppailevat talousvaikeuksissa, mutta päivähoitoa lakisääteisenä palveluna tulee järjestää edelleen kaikille sitä tarvitseville. Nämä asiat ovat ajankohtaisia myös kaikissa hankekunnissa. Jyväskylän seudulla käynnistyi keväällä 2005 Seudullisen päivähoidon kehittämishanke, jossa ovat mukana Jyväskylän lisäksi Jyväskylän maalaiskunta, Laukaa, Muurame ja Uurainen. Tämän puitteissa selvittään päivähoiton järjestämistä yhteistoimin Jyväskylän ja Jyväskylän maalaiskunnassa. Päätöksiä asiasta tehdään vuoden 2006 alussa.

7.2 Loppuseminaari

Hankkeen loppuseminaari järjestettiin Jyväskylässä yhdessä Verkostoituva erityispäivähoito –hankkeen kanssa 22. marraskuuta Ortodoksikirkon juhlasalissa. Paikalla oli lähes 50 henkeä molempien hankkeiden kunnista. Tilaisuudessa oli hankekatsaukset, joissa kerrottiin molemmista hankkeista, niiden toteutuksesta ja arvioinneista. Molempien hankkeiden hankekunnista oli kommenttipuheenvuoroja, joissa käytiin läpi hankkeita ja niiden toteutusta kunnissa. Tämän hankkeen puheenvuorot käyttivät perhepäivähoitaja Irina Noramies Jyväskylästä, päivähoiton ohjaaja Heli Auranen Kyyjärveltä, päiväkodin johtaja Tarja Muhonen Jyväskylästä ja sosiaalijohtaja Riitta Vanhanen Keuruulta. Iltapäivän osuudessa pohdittiin tulevaisuuden päivähoitoa **tulevaisuuden muistelu** –menetelmällä, josta vastasivat projekti-suunnittelijat Jukka Pyhäjoki ja Mimosa Koskimies STAKESista. Päivän antia on tarkoitus hyödyntää seudullisen päivähoidon kehittämistyössä edelleen.

8 TULEVAISUUDEN HAASTEITA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Uusien hoitajien rekrytointi on todella haasteellinen tehtävä tulevaisuudessa. Lähivuosina suurin osa hoitajista eläköityy ja nyt on jo kiire kuntien mieltä, mitä tarjottavaa heillä on perhepäivähoitajille ammattiryhmänä, jotta uusia hoitajaehdokkaita saataisiin innostumaan työhön. Rekrytointityötä tulee tehdä jatkuvasti ja on tärkeää muistaa, että nykyiset hoitajat ovat rekrytointityössä avainasemassa, kun välitetään tietoa mitkä ovat työn hyviä ja mitkä kehittämisen asioita. Rekrytointityötä tulee tehdä sekä esimiesten että muiden rekrytointi-ihmisten taholta. Kuntapäättäjät ovat tärkeässä asemassa, kun tehdään päätöksiä perhepäivähoitajien työolosuhteisiin kuuluvista asioista. Uusien hoitajien rekrytointiin liittyvä asia on **hiljaisen tiedon siirtyminen** tuleville työtä tekeville sukupolville. Perhepäivähoidossakin olisi tärkeää kerätä nykyisiltä hoitajilta heidän hiljaista tietoaan ja mieltä, miten sitä tietoa siirretään eteenpäin.

Hiljainen tieto on henkilökohtaista harjaantumista, sekä taidollista että tiedollista. Se on tietoa, jota on vaikea pukea sanoiksi ja jota pitkä kokemus yleensä kartuttaa. Hiljainen tieto ilmenee työsuorituksessa. Hiljaisen tiedon omaksuminen on kokemuksellista ja toiminnallista sekä kontekstisidonnaista, sosiaalista ja yhteisöllistä. Hiljaisen tiedon välittäminen voi onnistua esim. seuraavilla keinoilla: ryhmä/parityöskentely, valmentajat, mentorit, ohjaajat, tutorit. Hiljaisen tiedon luominen ja välittäminen tulisi olla käytännön toimijoiden tasolta lähtevä. Se vaatii aikaa ja edellyttää avoimuutta, luottamusta sekä sitoutumista. (Paloniemi 2005)

Perhepäivähoidossa on kokeiltu hiljaisen tiedon siirtämistä esim. ryhmä- ja parityöskentelyllä. Siitä on saatu hyviä kokemuksia mm. uuden hoitajan aloittaessa perhepäivähoitajan työn. Eläkkeelle jäävä hoitaja kertoi haastattelussa hänen mielestään tärkeistä asioista, joita tulisi kertoa uusille hoitajille. Haastateltava hoitaja piti erittäin tärkeänä lapsen hoidon aloittamista, että pystyisi välittämään vanhemmille ja lapselle turvallisuutta ja luottamusta:

Tämän päivän elämä on muuttunut kiireisemmäksi ja levottomammaksi myös perheillä. Hoitajan onkin tärkeätä tarjota levollista aikaa ja tekemistä lapselle. Vanhemmille on tärkeätä kertoa lapsen tullessa hoitoon mitkä tilat ovat lapsen käytössä?, missä lapsi nukkuu, syö jne. Erittäin tärkeänä hän piti, mitä lapset syövät? Mahdollisimman paljon itsetehtyä! Muutenkin hoitokodin toiminnasta ja ohjelmasta on tärkeätä kertoa. On tärkeää suunnitella työtä ja yhtä tärkeää osata muokata suunnitelmia, jos tarve vaatii. Päivän aikataulutus on oleellista perhepäivähoitajan työssä. Vuosikymmeniä perhepäivähoitajan työtä tehneen hoitajan mielestä on tärkeää olla avoin vanhempia kohtaan ja olla palveluultis edustamaan kuntaa. Hoitajan on tärkeää luottaa omaan ammattitaitoonsa. ”Tee tänään niin, että huomennakin voit

jatkaa.” Ajan myötä on vähentynyt esim. ns. tettiäiset ja muut opiskelijat. Olisi tärkeää, että heitä kävisi, niin että perhepäivähoitajan ammatti tulisi tutuksi ja olisi yksi mahdollisuus muiden ammattien joukossa.

Ohjaajalta kaivataan enemmän tukea ja jämäkkää otetta työn tekemiseen. Keskustelevaa, työstä palautetta antavaa kotikäyntiä kaivattiin sekä ymmärrystä hoitajan työtä kohtaan. Korjattavia/kehitettäviä asioita on varahoito-yllisyydet lapsiryhmät. Lapsilta vaaditaan paljon, jos joka kerta varahoitopaikka muuttuu ja on vastassa eri aikuinen. Hoitajien kesken yhteinen tekeminen esim. juhlien järjestäminen on tärkeää, se luo me henkeä. Perhepäivähoitoa tulisi kehittää laajasti laadullisesti, ulkotiloja myöten. Kun hoitaja ikääntyy on hyvä miettiä vaihtoehtoisia tapoja tehdä työtä. Antoisinta perhepäivähoitajan työssä on lasten kasvun ja kehityksen seuraaminen - tulevaisuuden näkeminen. Tärkeitä päirteitä hoitajalla ovat pitkäjänteisyys, avoimuus ja rentous tehdä työtä. 'Hoida hoitolasta niin kuin hoitaisit omaa lastasi.' 'Katso asioita vanhempien kannalta.' 'Laatu ja tasavertaisuus tulee taata.'

Tulevaisuuden haasteina jatkuvat edelleen perhepäivähoidon **ohjauksen asema ja sen kehittäminen**. Tärkeätä on nähdä, että ohjauksessa tarvitaan erilaisiakin työmuotoja mihin muussa esimiestyössä on totuttu esim. kotikäynnit. Perhepäivähoidon kehittäminen ei ole vain perhepäivähoitajien määrällistä lisäämistä; lisääntyvät hoitajamäärät tarvitsevat panostusta myös esimiestyöhön ja perhepäivähoidon ohjaukseen. Perhepäivähoidon ohjaus on monessa kunnassa hoitunut siinä sivussa, muun päivähoidon ohessa. Perhepäivähoitajat ja päiväkodin työntekijät ovat kuitenkin hyvin erilaisessa tilanteessa; perhepäivähoitajien kelpoisuusvaatimukset ja koulutustaso eivät ole vastaavia kuin päiväkotien työntekijöillä, joilla on päivittäin myös oman ryhmän / tiimin sekä laajemman työyhteisön tuki käytössään päivittäin. Perhepäivähoitaja puolestaan työskentelee valtaosan päivästä yksin, jolloin esimiehen, ohjaajan tuki ja ohjaus arjen tilanteissa korostuvat aivan eri tavalla. Perhepäivähoidon ohjaus, sen sisältö ja eri muodot ovat haaste kunnille jatkossa, miten lisääntyvässä työmäärässä löytää ne oikeat tavat tukea ja ohjata perhepäivähoitoa ja säilyttäen sen arvokkaat ominaispiirteet.

Varahoito on oleellinen perhepäivähoidon kehittämisen kohde. Varahoidon järjestäminen järkevästi vaikuttaa sekä perhepäivähoitajien jaksamiseen kuin perheisiin ja erityisesti lapsiin. Pysyvyyttä varahoitoasioihin kaivataan edelleen, vaikkakin moni kunta on lähtenyt jo järkevöittämään varahoitojärjestelmäänsä. **Ryhmäperhepäivähoidon** asemaa tulisi selkiyttää ja ottaa se mukaan päivähoitolakiin ja asetukseen yhtenä päivähoitomuotona. On tärkeää tietää mikä on ryhmäperhepäivähoitoa ja mikä pienpäiväkotihoidoa.

Mahdollisuudet vertaistukeen ovat olleet todella hankkeen aikana parasta antia kaikille ammattiryhmille; niin ryhmäperhepäivähoitajille, omassa kotona hoitaville hoitajille, lapsen kotona hoitaville hoitajille kuin esimiehillekin. Näiden vertaistapaamisten toivoisi jatkuvan jonkinlaisessa muodossa edelleen.

Aiempina vuosina lääninhallitus on järjestänyt työkokouksia perhepäivähoidon ohjaajina työskenteleville, mutta kokoukset ovat jossain vaiheessa loppuneet. Hankkeen aikana järjestettiin kaksi työkokousta, joille toivottiin jatkuvuutta. Järjestävä taho voisi olla jatkossa esimerkiksi lääninhallitus tai sosiaalialan osaamiskeskus.

Yhteistyö eri oppilaitosten kanssa on tuonut oppilaitosten ja työelämän edustajille foorumin, jossa voi keskustella kukin omista näkökulmista ja kuulla toisten mielipiteitä esim. ammattitutkintoasioista. Lisäksi olisi tarpeen ottaa uudelleen käyttöön perhepäivähoitajien mukana oleminen tarjottaessa mm. lähihoitajaopiskelijoille työssä oppimisaikaa.

Perhepäivähoitajien työolosuhteet kaipaavat edelleen parannusta ja selkiyttämistä. Nyt on otettu askel kohti pysyvämpää palkkarakennetta, mutta vieläkin siinä on varaa suurempaan pysyvyyteen, kun asiaa tarkastellaan kuntakohtaisesti. Kulukorvaukset vaativat myös kohennusta. Erityisesti perhepäivähoitajien ikääntyessä on oleellista huolehtia heidän työssä jaksamisestaan erilaisin keinoin. Tärkeitä on tarjota mahdollisuuksia ja suhtautua suopeasti hoitajan työn tekemiseen uudellaisiin muotoihin esim. työn puoltaminen, osa-aikaeläke jne.

Hankkeen aikana on ollut mahdollisuus lähteä mukaan perhepäivähoidon kehittämistyöhön. Oleellista siinä on ollut kuntien työntekijöiden innostus ja sitoutuminen kehittämistyön tekemiseen. Yksi hanke ja sen työntekijät eivät voi mitään kehittää yksinään, vaan kehittäminen tapahtuu yhteistyössä. Hankkeen nimi **Pelastetaan** perhepäivähoito on mielestämme tarkoittanut nimenomaan tätä yhdessä tehtävää työtä. Joissakin kunnissa kehittämisinnostus on ollut niin aktiivista, että se on johtanut ns. hankeväsymykseen. Toisaalta sellaisen tilanteen kautta työntekijät ovat löytäneet oman työnsä tärkeimmät asiat ja oppineet paremmin punnitsemaan, mikä on minulle tärkeitä ammatillisen kasvuni kannalta. Toivottavasti hankkeen aikana on joitakin siemeniä lähtenyt itämään ja niiden kasvu jatkuu edelleen pitkälle tulevaisuuteen ja uusia siemeniä kylvetään jatkuvasti.

LÄHDELUETTELO

Asetus lasten päivähoidosta 239/1973, 490/1990, 806/1992

Hankesuunnitelma. 2003. Pelastetaan perhepäivähoito.

Heinämäki Liisa. 2005. Luentomateriaali.

Kaukola J. 2000. Kohti täyttä elämää. Tutkimus kehitysvammaisista ihmisistä oman asiansa ajajina. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Kunnallinen työmarkkinalaitos. 2004. Kunnalliset perhepäivähoitajat. Selvitykset palkkauksesta ja työajoista marraskuussa 2002 ja tammikuussa 2003. Suomen kuntaliitto. Helsinki.

Kunnallinen työmarkkinalaitos. Kunnallinen yleinen virka- ja työehtosopimus 2005-2007. WS Bookwell Oy. Juva 2005.

Laitinen & Majuri-Naappi. Opinnäyte ”Pidettäisiin sitä liekkiä yllä” Vammaisten naisten kokemuksia vertaisryhmätoiminnasta. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, sosiaali ja terveysala. 2002

Laki lasten päivähoidosta 36/1973

Mooney & Statham. 2003. toim. Family Day Care. International Perspectives on Policy, Practise and Quality. Jessica Kingsley Publishers. London and Philadelphia.

Paloniemi Susanna. 2005. Ikä, kokemus ja osaaminen –hiljainen tieto työelämässä. Luentomateriaali.

Parrila S. 2002. Perhepäivähoito osana suomalaista päivähoitojärjestelmää. Näkökulmia perhepäivähoiton laatuun ja sen kehittämiseen. Oulun yliopisto. Oulu.

Räsänen Riitta. 2005. Luentomateriaali.

Stakes. Oppaita 56.2004. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.

Suomen kuvalehti 18/2004

Työväen Sivistysliitto. 2001. Tukeva tiimi – opas tiimin jäsenille. Tornion Kirjapaino.

Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:9. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.

Valtioneuvoston kanslia. Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 23.6.2003. Saatavilla www-muodossa: <http://www.valtioneuvosto.fi/tiedostot/pdf/fi/39357.pdf>

Varhaiskasvatustyöryhmän muistio 5.11.2003

Perhepäivähoitajan haastattelu heinäkuu 2005

Valokuvat Auli Majuri-Naappi